

hanem hát igen, itt vagy a mi életünkbe, úgy tűnik, hogy most lehoztak Téged ide a mi életünkbe. Látod a mi problémánkat, bebeszölsz, mi is szólhatunk Hozzád, Rád nézhetünk – valami ilyesmit éreztem.” (D. Éné) „Az ígéhirdetések lenyűgöztek (...), hogy itt nemcsak az, hogy itt fölolvassanak egy ígét, és akkor bizonyos elméletek szerint kifejtik, hogy na, itt ezt mondja az Úristen, vagy mit tudom én, így tegyetek, úgy tegyetek; nem, hanem hogy ez nekem mit mond, meg én hogy éltem át.” (M. B.)

A prédikáció mindig egy vagy több Biblia-részlet felolvasásával kezdődik, ezt követi a mondanivaló kifejtése. Témáját általában szabadon választja a prédikátor (kivételesen pl. egy menyegző, ahol adott a téma), a kiválasztott Biblia-részlethez nem feltétlenül kell kapcsolódnia a továbbiakban. A szabadkeresztyén prédikációk sajátos vonásait Ny. M 1980 pünkösdjén elmondott szolgálatának részleteivel illusztráljuk. A prédikáció az Apostolok cselekedetei 3. részének aktuális értelmezését nyújtotta a gyülekezet számára.

„Péter és János az imádkozás idejére ott voltak, ahol várták őket. Vajon mi, te és én, hányszor vesszük olyan lezserül a kezdési időpontot, egy megbeszélte találkozást egy testvérrel, egy általunk megígért időpontot hányszor és hányszor hágnak át lustaság, kényelemszeretet vagy valami miatt. Ha igazán a Szentlélek köztünk van és bennünk van, akkor a megígért szó, a meghirdetett alkalom, az számunkra kötelező erővel bírt. Péter és János ott voltak kilencre.”

Sok ehhez hasonló részletet választhattunk volna még ki, amelyek közös jellemzője, hogy egy-egy szónak is jelentőséget tulajdonít, és konkrét intelmeket fogalmaz meg belőlük. A bibliai történetek minden mozzanata példaadás a ma élő hívő számára. Egy másik jellemző elem, amikor a prédikátor köznapi jelenség leírásával teszi érthetővé a hit jelenségeit.

„Eszembe jutott, testvéreim, hogy annak idején az iskolában, a tornaórán milyen fárasztó gyakorlat volt a törpejárás. Amikor leguggolva kellett menni, és sok-sok métert megtenni ilyen törpejárásban. (...) És megdöbbsentem azon, hogy milyen sok ember jár szellemileg törpejárásban, és elcsodálkozunk azon, hogy fáradtak. Elcsodálkozunk azon, hogy nincs erőnk megtenni tíz méternél többet, mert törpejárásban, lecsüggesztett kezekkel, lehajtott fővel, szomorú szívvel megyünk. Isten nem ezt várja az Ő népétől.”

A harmadik sajátosság: a hétköznapi jelenségek közvetlenül kapnak hitbeli jelentést.

„Piacra kellett mennem bevásárolni tegnap délelőtt, és pünkösdi közeledtével elárasztották a piacot pünkösdirózsával. (...) És láttam, hogy az emberek válogatnak, mustrálgatják a különböző növényeket, és aztán ki-ki a pénztárcájába nyúlt, és fizetett, és vitte haza a pünkösdirózsát. És úgy megdöbbsentem ezen a képen, mert az Úr azt mondta nékem: a pünkösdirózsát meg lehet vásárolni, de a pünkösdot soha.”

Az idézetek azt is megmutatják, hogy a prédikációk hangvétele közvetlen, nyelvük a biblikus fordulatok mellett sok mindennapi kifejezést tartalmaz.

A gyülekezeti alkalmak résztvevői számára mindezen sajátosságoknak nagy jelentőségük van. Ezek által sajátítják el az értelmezés alapvető módszerét az otthoni bibliaolvasáshoz. Továbbá a prédikációk tartalmazzák azokat az elemeket, amelyekből a bizonyágtételek is felépülnek. Transzformálási gyakorlatok, amelyek a mindennapi eredményeket, élményeket, benyomásokat kiemelik köznapiságukból és transzcendens jelentést adnak nekik. Ezt a gondolkodási rendszert nevezzük *hívó tudatnak*. A hívó nyelv sztereotíp fordulatainak megtanulásához is elsődleges forrásul szolgálnak a prédikációk.

A gyülekezetbe kerülőkre a konkrét hittételek közül leginkább az hat elemi erővel, hogy a Bibliában leírottak *személy szerint rájuk* is érvényesek.

„Mikor az iskolába jártam, valláskönyvemből olvastam Róla, hogy Ő mennyit szenvedett, aztán én akkor sírtam mindig, és haragudtam azokra, akik Őt megfeszítették, hogy mért kellett egy ilyen jó embert, mikor Ő mindig csak jót tett, és hát szeretett is mindenkit, még meg is halt értük. Ja, még akkor nem tudtam, hogy értertem.” (K. M.)

Az Istennel való kapcsolat közvetlensége a hitélet során alakul ki, a bizonyágtételek és az imák tükrözik ezt legjobban.

A visszaemlékezések többsége arra utal, hogy a gyülekezetéről szerzett első benyomások közül legjobban a *családi légkör*, az emberi kapcsolatok melegsége hatott rájuk.

„Csodálatos volt, mikor oda bementünk, úgy éreztük, hogy hazaérkeztünk.” (O. Hné) „Bementem, mindenki felém fordult, mindenki mosolygó arccal fogadott, el se tudtam képzelni, mint hogyha mindig láttak volna, nem tudtam hová tenni azt a nagy szeretetet.” (Gy. B.)

Kitüntetett figyelemmel fogadják azokat, akiknek az eljöveteleért, megtéréseért már eleve imádkoznak. Az 1974 utáni változások különösen a fiatalok csoportját tették vonzóvá, s olyanok is elkezdtek járni, akikre szüleik példája és rábeszélése addig nem hatott.

„Úgy képzeltem el, hogy a hívó élet az idős néniknek való. (...) És úgy az volt bennem, hogy ezt az életet nem kívánom. Majd ha megöregszem, akkor. (...) Amikor az ébredés elkezdődött, akkor egyszerűen meg voltam döbbenve, minden elképzelésem rombadőlt, hogy fiatalok, és gitároznak, énekelnek, és örömük is van ráadásul, az hogy lehetséges.” (F. Zs.) „Láttam ott fiatalokat, akik örülnek meg minden, hát nekem is kellett volna ez. Dehát, mon-

dom, most térjek meg? Hát most legyen olyan öreg néni? (...) És azt mondtam, hogy nem baj, hát megéri, nekem kell a szeretet, kell az, hogy itt legyenek a testvérekkel, hát nincs más út, ez van. És így elfogadtam Jézust, és azóta nem is bántam meg ezt a lépésemet.” (V. H.)

Az előző részben leírt vallásos és emberi igények kielégülésére tehát lehetőség van a gyülekezetben; a bekerülő emberek problémáinak jó része persze nem oldódhat meg egy csapásra, legfeljebb a hitélet hosszú éve során.

A megtérés

A megtérés értelmi-érzelmi döntés a hitélet mellett. A megtérőben már eleve van bizonyos vonzódás a hitélet felé, amely akkor elhatározássá érik. A korábban megtértek életében is sor kerülhet újabb megtérésre, megújulásra, ha visszaestek vagy „megfáradtak” hitbeli fejlődésükben. A lezajló gondolati folyamat: a megtérő rádöbben bűnös voltára, s arra, hogy emberi képességei nem elégségesek ahhoz, hogy megszabaduljon ettől az állapottól, felismeri, hogy az isteni kegyelemre szüksége van. A megtérés előfeltétele tehát a bűntudat, ami azonban nem függ a felmerülő bűnök súlyosságától. A megtérés lényege egy érzelmi állapot, amelyben egymással ellentétes érzelmek követik egymást: előbb a kétségbeesés, a tehetetlenség érzése, majd a felszabadultság, a megoldásra találás öröme. Mindez rendkívül rövid idő alatt játszódik le. Az erről szóló beszámolók szinte szó szerint megegyeznek. Ebben nyilván szerepe van annak, hogy ezt az élményt csak hívő sztereotípiákban tudják elmondani. – „Annyira sírtam, hogy én csak ültem összeroskadva, zokogtam, mert a bűneim rám szakadtak.” (B. Csné)

A megtérésre majdnem mindig evangelizációs istentiszteleteken kerül sor, ilyenkor általában többen is megtérnek

egyszerre. A prédikációk különféle intelmek megfogalmazásával önvizsgálatra indítják a jelenlevőket, majd a bűnös állapot hátrányairól, következményeiről szólnak, s végül felhívják a figyelmet arra, hogy a megtérésre csak Jézus visszajöveteléig van lehetőség, és ez nemsokára bekövetkezik. Úgy tűnt számunkra, hogy nem egyszerűen a mondanivaló készlet megtérésre, hanem az érzelmileg felfokozott légkör, amelyet létrehoz a gyülekezetben. Ez nemcsak a szabadkeresztyénekre jellemző, egy régi református konferencia élményeire így emlékszik vissza egyik interjúalanyunk:

„Jé, már egy nap eltelt, és én még nem érzek semmit. (...) Mondták a sok-sok élményt (...) hogy milyen csodálatosan neki szólt, és mindenki ahogy ott mondta, hát engem egy olyan szent irigység elfogott (...) És úgy odafigyeltem teljesen másnap, odaszögeztem az én szememet, és magamba is mondtam, hogy igen, Uram, én hiszem, hogy megadod nekem is. És én már úgy tíz óra fele éreztem, hogy az Úr olvassa az én szívemet, és akkor már sirtam. És olyan öröm volt, hát nem volt olyan sok bűnöm, pláne az, ami olyan nagy bűnnek számít, nem volt, de mégis azokat a kicsiket is (...) mind sorakoztak elibem, és azokat ott a sírásomba leraktam az Úrnak. És ahogy én ezt tettem, ahogy ezt én így oldózódtam föl, és én raktam lefele, annál jobban kaptam ezt a lelki világosságot, és annál jobban beragyogott Isten Lelke az én szívembe.” (H. Pné)

Az alkalom végén a kitérdelés jelentése az, hogy az újonnan megtérő a gyülekezet előtt demonstrálja döntését, a ráimádkozással pedig kinyilvánítják a presbiterek, hogy befogadták őt a hívők táborába. A nyilvános tettehez kell egy adag bátorság: néha a szomszédok biztatása is hozzásegít, de van, amikor csak a következő alkalomra sikerül:

„Egy pillanatig átszaladt az értelmemen, hogy jaj, hát én most ebben az óriási tömegben, most föl fogok állni a

helyemen, és mindenki engem néz, de csak egy pillanatig tartott, és én akkor azt mondtam, hogy Uram, hát neked adom az életemet, hát nézzen az egész világ. És akkor fölálltam boldogan, de rettenetes nagy sírással és könnyhullatással álltam ott vagy fél óráig, mert akkor egy ilyen szituáció volt, és álltunk ott jó néhányan még, és akkor így adtunk a világ előtt is bizonyosságot arról, hogy igen, hát én mindent, szóval kitesszük a szívünket, külsőnket, belsőnket az Úrnak színe elé, és hát vállaljuk az Ő vezetését.” (D. Éné)

A bűnvallás

A megtérést követő bűnvallás a gyülekezetbe kerülők számára – kivéve a katolikusokat – újdonság, néhányan idegenkedtek is tőle eleinte. Egyik interjúalanyunk részletesen elmondta, hogyan került sor az ő első bűnvallására.

„Mondta T. néni, hogy nem érzem-e olyan szükségét, hogy az Úr előtt... Felolvasta azt az igét, hogy valljátok meg egymásnak bűneiteket, és hű az Isten és megbocsátja azt. És akkor elmondta nekem az egészet, hogy az Úr Jézus mit tett értem, meg hogy egyáltalán, így semmi értelme nincs, amit tett az Úr Jézus értem, az én életemben abszolút semmi értelme nincs, hogyha én nem vallom meg a bűneimet. Szóval ez egy ilyen rámmutatással volt. És akkor láttam, hogy neki ez nem érdeke, ez csak nekem lehet érdekem, hogy ez így van. Hát még mindig feltételes módban volt bennem. Nem voltak még olyan csodák az életemben, olyan bizonyítékok, amelyek amellel bizonyítanak, hogy létezik egy olyan felsőbbrendű Isten, amit az ember nem képes elérni magától, nem tud megtenni magától (...) Én azt mondtam Istennek, hogyha van Isten, akkor vegye le rólam ezt a szomorúságot. És akkor letérdeltünk, mondtam a bűneimet. És elmondtam, amit úgy éreztem, hogy bűnök, de szóval én azt egyáltalán nem bántam meg. Hát tudtam,

hogy bűn, hát most imádkozunk, muszáj lesz elmondani valamit, aztán elmondtam a nagyját. És akkor T. néni mondja sorba a bűneimet, plusz még azokat, amikre én nem is emlékeztem... Meg volt olyan, ami annyira személyes volt, szóval nem olyan, hogy na, ez egy nő, és akkor tudja körülbelül, hogy mik egy fiatalnak a problémái meg a bűnei, aztán hát sorolja... Egy olyan remegés vett erőt rajtam... utána nagyon sírtam. És akkor utána még mindig mondta, még mindig mondta, még mindig mondta, aztán elkezdtem megbánni tényleg azt is, amit előzőleg elmondtam neki. (...) Utána úgy kezdett eltűnni rólam az a szomorúság. Ez nagyon nagy nyomot hagyott bennem, hogy ők ennyire szeretettel vesznek körül, és ennyire érdekli őket az, hogy én megtérjek.” (J. Cs.)

Beszámolója azt mutatja, hogy a bűnvallást nem feltétlenül előzi meg a bűntudat készítése. Mások is beszéltek arról, hogy különösen nagy hatást tett rájuk, amikor olyan bűneikre hívták fel figyelmüket, amelyeket akarva vagy akaratlanul elhallgattak. Ez részben ismét a transzcendens értelmezési keretet erősíti meg, részben pedig a hívők közösségének személyes intimitását.

VI. A hitélet

A szentlélekkeresztség

A szabadkeresztyén tanítás szerint a hívőknek meg kell keresztelkedniük Szentlélekkel. De a szentlélekkeresztséggel kapcsolatban nagyon eltérő felfogások vannak a gyülekezetben. Többen avval azonosítják a szentlélekkeresztséget, hogy a megtéréstől kezdve – sőt már ennek előkészítésében is – a Szentlélek „munkálkodik” a hívőben. „A szentlélekkeresztség az már egy olyan folyamat. Mert van olyan hívő, hogy tényleg, nem kapta meg a nyelveken-

szólást se, szentlélekkeresztelt lehet, mert a Szentlélek már akkor munkálkodik az egész testben, mikor már erre az útra lép, de nem biztos, hogy nyelveken szól, ettől biztos, hogy üdvözülni az is, aki nem szól nyelveken.” (S. Bné)

Mások viszont a nyelvekenszólás karizmájának jelentkezésével azonosítják a szentlélekkeresztséget. Ennek alapja az, hogy a két jelenség a legtöbb esetben egy időben jelentkezik, néhány másodperc eltéréssel. Interjúalanyaink egy része állandóan felcserélte, azonos értelműként használta a két kifejezést. A „hivatalos” álláspont szerint a szentlélekkeresztség elnyerése isteni kegyelemtől függ, a hívőnek törekednie kell rá, imádkozni érte, akárcsak a karizmákért. A karizmák viszont csak gyakori kísérőjelei a szentlélekkeresztségnek, de nem feltétlen velejárói.

A szentlélekkeresztség a beszámolók szerint általában egyszeri élmény – amely által szentlélekkereszteltté lesz a hívő –, s különféle fizikai érzékelésekkel jár: melegség, zsibbadás érzete, akaratlan mozgás (pl. felemelkedik a kezük), több esetben eszméletvesztéshez hasonló állapot áll elő, amely után látomásokról számolnak be. „Ahogy álltam, azt éreztem, hogy egy óriási nagy erő töltötte be az egész testemet, és lezuhantam a földre. Ez nagyon csodálatos érzés volt, ezt nem is lehet visszaadni, és úgy elmondani, csak át lehet élni személyesen.” (G. Tné)

A sokak által leírt állapotot elég nagy biztonsággal azonosíthatjuk a pszichológia által transznak nevezett jelenséggel. Az ingerek iránti csökkent érzékenység jellemző rá: a transzban lévő személy nem vesz tudomást a környezet történéseiről, vagy nem adekvát képet alkot róluk; automatikus cselekvések helyettesítik az akaratlagosakat. Az alváshoz hasonlítható állapot.

A különféle értelmezések lehetővé teszik, hogy szentlélekkereszteltnek vallja magát minden gyülekezethez tartozó, még ha a fenti élményben nem is részesült.

A nyelvekenszólás karizmája (glosszológia)

A gyülekezethez tartozók háromnegyed része megkapta a nyelvekenszólás karizmáját és rendszeresen imádkozik nyelveken. Kutatásunk ideje alatt a körülöttünk halkán imádkozóktól hallottunk csak nyelveken-imádkozást, további információink az interjúkból, beszélgetésekből származnak. Míg a szentlélekkereszttség szükségességéről a hívó életben sok szó esik a nyilvános istentiszteleteken, addig a karizmákról általában kevés, a nyelvekenszólásról pedig szinte semmi. Bár az alkalmakon nem kap hangsúlyt, mégis úgy tűnt számunkra, hogy a hívők életében nagy jelentősége van, gyakori témája az egymás közötti beszélgetéseknek, és végső soron presztízskérdés az elnyerése. A gyülekezet vezetőinek irányadó felfogása szerint a hívő imában kéri, de Isten kegyelmén múlik, hogy megadja-e. Előfeltételként a bűnöktől megtisztított, alázatos, befogadásra kész, nyitott állapotot jelölik meg. Emellett azonban van olyan felfogás is a gyülekezetben, hogy a hívő lelkiállapotától, hitbeli állapotától, viselkedésétől függ. Ez néha – akaratlanul is – sérti azokat, akik még nem kapták meg a nyelvekenszólás karizmáját, úgy érzik, önhibájukból nem tudnak eleget tenni ennek az elvárásnak. „Megvagyok így is, és megelégedett vagyok, és békességem van, és nem zúgolódom semmiért. (...) Hát azért engem nagyon érint az, amikor az a kijelentés jön, hogy ha szeretem az Úr Jézust, és élek Vele, akkor meg kell hogy kapjam.” (N. Éné)

Az esetek többségében a nyelvekenszólás karizmája iránti vágy felébredése és a karizma elnyerése között hosszabb idő telt el, némelyeknél évek is. A hosszú várakozás alatt az imák rendszeres tárgya a kérlelés, és ezenközben a

hívó magában keresi a hibát, amiért nem kapja meg a karizmát. Abban az időben, amikor még sokan nem kapták meg, olyan felfogások is elterjedtek, hogy a kellő kitartás, a hosszas imádkozás a megfelelő módszer. Mások azt javasolták, hogy egy-egy szót kell sokszor ismételtetni, s ez eredményhez vezet.

„Leborultam az Úr elibe, és azt mondtam, Uram, most már nem kelek fel addig, míg engemet is meg nem áldasz. És akkor könyörögtem vagy négy óra hosszáig. És megáldott az Úr.” (U. Zs.) „Olyan féltékeny voltam, hát azt nem lehet elmondani, hogy hát Isten, hát a férjemet jobban szereted, hát őneki már megadtad, nekem nem. És akkor elhatároztam, hogy én otthon maradok este, és én leborulok, és ha kell, egész éjjelen át ott fogok imádkozni csak azért, hogy megadja az Úr a Szentlelket. (...) Ott térdeltem, nem jött. Két óráig ott térdelek... hát már sírtam, hogy már hát két órája imádkozok, és nem adja meg az Úr... Uram, hát mért, hát ő mért különb? Én mért nem kapom meg? És nem adta meg az Úr.” (Sz. Éné) „Valamikor többször említették azt, hogy mondjad azt, hogy Halleluja! Halleluja! Halleluja!, és mondjad, mit tudom én, vagy öt percig.” (P. K.)

Ezek a módszerek nem voltak mindenkinél eredményesek, és a gyülekezet vezetői határozottan elítélik alkalmazásukat. Akik ma rendelkeznek evvel a karizmával, azok nagyobb részben olyan együttimádkozáskor kapták meg, amellyel éppen ezt kérték Istentől; kisebb részben pedig otthon, egyedül. Gyakori, de nem általános jelenség, hogy a nyelvekenimádkozás előbb csak néhány töredékszóból áll, s később válik folyamatossá.

„Leborultunk imádkozni. És érzem én, mintha a torkomat itten valami szorítaná. Jön itt felfele, a szívemből jött felfele... És akkor elkezdtem beszélni, dehát hallgattam én, hát, mondom, érdekes, kisfiam is tud olyan, olyan furcsán.

És aki már jártas ebben, akkor azt mondta, hogy ez az Úrtól van, és ne ijedjek meg, hogyha én aztat nem értem, de az Úrnál lehet, hogy egy szó is mondatokat jelent. (...) Elmentem haza, és akkor mondtam, hogy Úr Jézus, ha ez Tőled van, akkor Te bontsd ki. Hát valami értelmessé. És akkor eltelik egy hét, két hét, és az Úr megáldotta úgy, hogy mondatok lettek belőle.” (U. Csné)

A szabadkeresztyének hisznek abban, hogy a karizmatiként kapott nyelv valóságos, létező nyelv. Ezt a hitet két dolog erősíti: egyrészt időnként értenek egy-egy szót a saját vagy egymás imájából (nem a nyelvek magyarázásának karizmája, hanem nyelvtudásuk által), másrészt a budapesti gyülekezet egyik tagja többek imájának nyelvét azonosította. Ezek a nyelvek igen változatosak.

„Azt mondta, hogy az egy létező nyelv, amin én imádkozom, egy afrikai nyelvnek, a zulukaffereknek a nyelvén, csattogó nyelvjárás. Egy végtelenül kis primitív, szóval nem egy dallamos nyelv, hanem egy olyan ismételtetés meg ilyesmi. Direkt kértem, kifejezetten nehéz volt mondani azokat a szavakat már, olyan erővel jött, meg olyan, ismételtette a szótagokat. És azóta más van.” (F. Á.)

A gyakrabban előforduló nyelvek: a német, az olasz, az angol, a francia, a román, az orosz. Idézeteinkből is érzékelhető, hogy „igazinak” a közismert európai nyelveket tartják, és presztiziskérdés, hogy ki milyen nyelven imádkozik. A karizmatikusok között elterjedt felfogás, hogy a karizmában kapott képesség merőben új, a nyelv esetében tehát előzőleg nem tanult nyelv. A gyülekezetben előfordul ennek ellentmondó példa: „Mikor mentem hazafele az utcán, csak azt vettem észre, hogy mikor imádkozok, akkor teljesen áttértem, és imádkoztam oroszul, és egy olyan jó felét nagyjából értettem mindig, hogy mit.” (Ü. A.)

Néhány évvel ezelőtt előfordult nyelvekenéneklés is a gyülekezetben, de ez nem volt maradandó képesség.

Egy-két olyan esettel találkoztunk, ahol a nyelveken-szólás karizmáját megkapták, de azután „elvesztették”, s azóta nem kapták meg újra. Úgy gondolják, ennek az a magyarázata, hogy nem gyakorolták eleget. A vezetők szerint a karizma nem volt valódi ezekben az esetekben.

A beszélgetések alapján úgy tűnik, hogy míg az első nyelvekenimádkozás sokszor hosszan tartó vágyakozás, törekvés eredménye, addig a továbbiakhoz mégcsak speciális lelkiállapot sem szükséges (bár leggyakrabban a szokásos imához társul). Bármilyen tevékenységgel egy időben – például munka, beszélgetés közben – képesek nyelveken imádkozni. „Sokszor nem is mozog az ajkam, tehát belülről imádkozom, noha mondjuk így beszélgetünk, de azért tudok nyelveken is imádkozni. Vagy nyelveken imádkozom, de az én gondolataim mondjuk a hétköznapi dolgokon vannak.” (P. K.)

Egyetlen olyan interjúalanyunk volt, aki határozottan más véleményen volt: „Nem gombnyomásra megy azért” – mondta.

A nyelvekenimádkozás jelenségének többféle értelmezése van a gyülekezetben. Általánosan elfogadott, hogy ilyenkor a hívőben lévő Szentlélek imádkozik Istenhez, dicsőítve Őt vagy kérve valamit. Egyes felfogások szerint ilyenkor a Szentlélek egy tökéletesebb módon fordul Istenhez, mint amire az ember képes; illetve a megfelelő dolgot kéri Istentől, mert a hívő sokszor nem tudja megítélni, mi az, amire igazán szüksége van neki vagy másoknak. „Mert hogyha én emberileg imádkozok valakiért, lehet az jó szándékú, meg tényleg, hogy átveszem a terhét, és akarok neki segíteni, de lehet, hogy Isten Lelke másképpen látja azt, mint ahogy én látom, lehet, hogy szüksége van

annak a valakinek arra a nehézségre, amiben ő van. Szóval, hogy műkedvelő gondviselő ne legyek azért.” (V. Mné)

Többen beszámoltak arról, hogy a nyelvekenimádkozásnak terápiás hatását érezték. „Amikor nyelveken imádkozom, fizikálisan is egy könnyűség, egy feloldódás (...) fizikálisan is jobban van az ember, erőt kap.” (D. É.)

Általában azonban csak a hitéletben betöltött szerepére hivatkoznak. Annyiban erősíti a hitet, hogy az Istennel való közvetlen kapcsolat élményét élik át ezen karizma gyakorlásakor. „Itt a gyülekezetben hallottam, hogy az nagyon jó, és Szentlélek nélkül nem érdemes élni hívő életet, mert az tényleg olyan, hát egy rugója a hívő életnek, úgy feldobja az embert, ha úgy vannak ajándékai” (R. F.)

Azok a nyelvekenimádkozások, amelyeket mi a gyülekezetben hallottunk, mindössze néhány idegen szó ismételtetéséből álltak. Például latinul a „szentség” szó, angolul annyi, hogy „ő, Jézus”. A nyelvekenszólásnak ez a típusa az otthoni imádkozáskor is előfordul. „Van mikor hallom azt, hogy úgy mondja bennem a Lélek, hogy »gut« Az meg németül vagy hogy van mondva. Valamelyik nap, mikor imádkoztam, akkor jött a nyelvemre, »Björn, Björn« – a Björn testvér, a Zs.-nak a vőlegénye. És úgy áldottam az Urat, mert gondoltam, hogy na, most ez valami olyan helyzetben van, hogy a Lélek esedezik érette. És csak mondani kellett és mondani és mondani, és olyan csodálatos volt.” (O. Hné)

Interjúalanyaink hosszabban tartó, folyamatos nyelvekenszólásról is beszámoltak, de mi ilyeneket nem hallottunk (nyilvános alkalmakon nem gyakorolják), ezért véleményét sem alkothatunk róluk.

A nyelvekenszólás a karizmatikus mozgalmak megjelenése óta foglalkoztatja a kutatókat. Pszichológusok és nyelvészek számtalan magnófelvételt készítettek különféle

anyanyelvű gyülekezetekben, és arra a megállapításra jutottak, hogy az egy jelentésnélküli, de fonológiaiilag strukturált beszéd, amely *nem mutat szisztematikus hasonlóságot egyetlen természetes, élő vagy holt nyelvvel sem*. Általában egyszerű szótagok füzére, amely nem illeszkedik egy szemantikus rendszerhez. Az elemzések azt mutatták, hogy a nyelvekenszóláskor használt hangok megtalálhatók a nyelvekenszóló által beszélt nyelv hangkészletében, és a „nyelvszerűség” ebből ered. Úgy véljük, hogy az általunk vizsgált gyülekezetben ugyanilyen sajátosságok jellemzik a folyamatos nyelvekenszólást, és a valóságos idegen szavak, amelyeket a beszélő vagy szomszédja megért, csak járulékos elemek. Jelenlétüket valószínűleg éppen az a vágy és elvárás magyarázza, hogy „igazi” nyelv legyen. Ezt támasztják alá azok az esetek, amikor a nyelvekenimádkozásnak csak *részleteit* értették meg olyanok, akik az illető nyelvet ismerték. Az idegen szavak eredete egyrészt a valamikori nyelvtanulás, másrészt hallomás útján – nem feltétlenül tudatos memorizálás segítségével – szerzett ismeret. Elég gyakran látogatnak a gyülekezetbe külföldi prédikátorok, akik tolmács igénybevételével szolgálnak.

A nyelvekenszólással kapcsolatban felmerülő másik probléma, hogy vajon tanult viselkedés-e. Eldöntéséhez a kutatók azt vizsgálták, hogy a nyelvekenszóló előzőleg hallott-e már másoktól nyelvekenszólást. Eredményeik szerint ugyan a túlnyomó többség esetében elégséges adat van arra, hogy tanulhatták ilyen módon, sőt, sokak egyenesen instrukciókat kaptak a nyelvekenszólás gyakorlásához, de találkoztak olyan esetekkel is, ahol bizonyíthatóan nem áll rendelkezésre előzetes példa. Ebben az értelemben tehát nem tartható fenn az az álláspont, hogy a nyelvekenszólás tanult viselkedés. Abban a szélesebb értelemben véve, hogy tanult beszédhangokat használnak, és a beszédszerűségre való törekvés is tanult emberi viselkedés, általánosan kiter-

jeszhető valamennyi nyelvekenzólóra. Az a.-i szabadkeresztyének tudomásunk szerint valamennyien hallottak már korábban nyelvekenzólást.

Más karizmatikus gyülekezetekben folytatott kutatások során is megfigyelték, hogy a nyelvekenzólók többsége – bár nem mindegyikük – fokozatosan, többszöri gyakorlással jut el a folyamatos nyelvekenzólás készségéig. A dokumentált esetekben a nyelvekenzólónak tudatos kontrollja volt nyelvekenzólása felett.

A pszichológiai kutatások bebizonyították, hogy a nyelvekenzólás nem természetfeletti képesség, mégcsak különös pszichológiai típusokhoz sem köthető, *bárki képes rá*. A bizonyítás egyik módja az volt, hogy laboratóriumi körülmények között kísérleti személyekkel produkáltattak nyelvekenzólást. Bár számos esetet dokumentáltak, ahol a nyelvekenzólás eksztatikus állapothoz kapcsolódott, a tranz nem bizonyult szükségszerű feltételnek. Interjúink adatai alapján úgy véljük, hogy a tranz inkább csak az első alkalommal gyakori, s valószínűleg a nyelvekenzólással szembeni gátlások leküzdésében van szerepe.

Ezek a kutatási eredmények, a nyelvekenzólás pszichológiai interpretációi, természetesen teret hagynak a teológiai értelmezésnek. Az utóbbi szerint a karizma egy olyan természetes képesség, amelynek vallási jelentését a használata adja meg: a Szentlélek inspirációjával gyakorolják Krisztus testének és Isten országának építése érdekében.

A többi karizma

A többi karizmáról, használatukról jóval kevesebbet tudunk meg. A beszámolók szerint a *nyelvek magyarázásának karizmája* előfordult, de állandóan senkinek nincs meg a gyülekezetben. Néhányan megkapták a *lelkek megítélésé-*

nek karizmáját – ezt elsősorban a lelkigondozásban, a bűnvallásokkor gyakorolják. Úgy tűnik, hogy akik rendelkeznek vele, azokat korábban is jó „emberismerőnek” tartották. „Mögéje látni a kimondott szavaknak, a szemekben olvasni... Én ezt akkor kaptam, hogy X mond valamit, és én érzem, hogy mennyi abból az, amennyi úgy van. Vagy nem mond ki valamit, és akkor én érzem, hogy mit nem mondott ki. Nem mindig! Mert ez nem olyan, mint egy gomb, hogy benyomom, és ha most van, ez mindig működik. De úgy, mikor Isten úgy gondolja, hogy erre szükség van.” (A. Oné)

A *gyógyítás karizmáját* senki sem vallotta magáénak a gyülekezetben, bár a bizonyágtételek szerint igen sok hit általi gyógyulásra volt példa. Rendszeresen imádkoznak a betegekért, a betegek fölött, az olajjal való megkenés is szokásos. „Kezdetől fogva az Úr azt mondta nekem, hogy Magyarországon nem adja egy személynek a gyógyítást. Gyülekezetnek adja, de személynek Magyarországon nem adja a mi adottságaink miatt. Elsősorban éretlenek vagyunk rá, másodsorban a magunk hasznára használnánk fel éretlenségünk folytán (...) A magyar nép lélektani fölépítését amennyire én megismertem, annyira emberkultuszt csinálnánk belőle, hogy itt Jézus Krisztus akár nullává zsugorodhatna, nem Jézus Krisztusé lenne a dicsőség.” (A. O.)

A gyógyuláshoz sokszor az is elegendő, ha maga a beteg imádkozik érte. Általában először orvoshoz fordulnak, s a kezelés eredményességét kérik Istentől. Ha az ima nem talál meghallgatásra, a betegséget mint az isteni terv részét elfogadják; Istennek célja van vele a beteg vagy a hozzátartozók életében. A hit általi gyógyulások interpretálásához külön rész kutatásokra lenne szükség, mert bár az esetek többségében pszichoszomatikus betegségekről van szó, hallottunk ilyen módon nem magyarázható gyógyulásokról is.

A *rendkívüli erők karizmájával* a beszélgetések szerint egy gyülekezeti tag rendelkezik; ezt az adományt a démonűzés ajándékeként említették. Használatáról csak annyit tudunk, hogy a lelkigondozásnál, a bűnvallásnál gyakorolják.

A *tanítás karizmáját* a gyülekezetvezetőn kívül senki sem vallotta magáénak, de a prédikátoroknak legalább egy részét feltehetően karizmatikusnak tartja a gyülekezet.

A *profétálás karizmájával* néhányan állandóan rendelkeznek, mások időnként, s vannak olyanok is, akiknek korábban megvolt, de ma már nincs. Tudomásunk szerint eddig többnyire nőknél fordult elő ez a kegyelmi ajándék a gyülekezetben. A próféciaikkal kapcsolatosan tapasztaltunk némi fogalmi tisztázatlanságot, többen szinonimájaként használják a „kijelentést”, a „látomást”, sőt ezektől elég nehéz elválasztani azokat a beszámolókat is, ahol ilyen kifejezéseket használnak: „azt kaptam az Úrtól”, „azt mondta az Úr”, „azt mondta egy hang”, „azt kaptam igében” stb. „A kisfiúknak mondta az Úr Jézus, hogy csodát teszek.” (Sz. Éné) „Az egyik testvéren keresztül, így mondom, prófécian keresztül mondta Isten, hogy engem megkeresztelt az Ő Szentlelkével.” (P. K.)

Az elmondott próféciaák többsége egyéni érdeket érintő jövődőlést tartalmazott, kisebb részük a gyülekezet életére vonatkozott. Az elbeszélések szerint gyakran nyelveken hangzik el, s általában példázatokat tartalmaz, amelyeket azután maga a profétáló vagy a többiek értelmeznek. A profétálás karizmáját használják lelkigondozásnál, bűnvallásnál, de gyakran betegeknel is. Néhány esetben diagnózist és gyógymódot mondott a profétáló. „Valami baja lett a gyerekeknek, és lemondtak róla az orvosok teljesen. Elhozták a gyereket (...) És akkor nagyon egy szívvel mádkozott a gyülekezet, és akkor is jött kijelentés, prófécia. Volt ott gyerekgyógyász, hát az el volt ámulva, amilyen

latin szavakkal, és ahogy föltárta a Lélek, hogy mi baja a gyerekeknek. És elmondta azt is, hogy nagyobb vérplazmát kapott most a gyerek, mint gondolnátok.” (A. Oné)

A kutatás ideje alatt mi nem hallottunk prófétalást a gyülekezetben, ezért nemigen alkothatunk róla véleményt. A hitelvi és működési szabályzat hangsúlyozza, hogy valamennyi karizma gyakorlását ellenőrzi a gyülekezet vezetősége. Egyik interjúalanyunk utalt rá, hogy kezdetben (1974 után) adódtak problémák abból, hogy nem mindenki tudta eldönteni, vajon a benne felmerült gondolat valóban a Szentlélektől ered-e.

A karizmákon túl *egyéb adományokról* is szó esett a beszélgetések folyamán, például az ének- és vers-adományokról. A gyülekezet számára írt énekek is ilyen adományok, imában kérték őket. A kapott énekekkel nem mindig ismerkedik meg a gyülekezet, mert van olyan, aki bátortalan ahhoz, hogy elénekelje.

Úgy tűnt számunkra, hogy a karizmák mint a vallásos élmény formái jóval nagyobb szerepet kapnak az egyes hívők életében, mint a gyülekezet egészének életében. Valamennyi karizmánál azt figyeltük meg, hogy presztízs-kérdés a vele való rendelkezés, s ezért inkább hierarchizálják, mintsem integrálják a közösséget.

A karizmatikus jelenségek értelmezéséhez további kutatásokra lenne szükség, amelyben a szociológiai módszerek mellett más tudományok szempontjait és elemző módszereit is érvényesíteni kellene.

Bibliaolvasás és -értelmezés

A gyülekezetekhez tartozók általában reggel és este foglalkoznak bibliaolvasással. Nincsen szabályozva, hogy ki milyen rendszerben halad. Vannak, akik sorban haladnak, mások református bibliaolvasó-kalauz szerint. A legnép-

szerűbb azonban Oswald Chambers *Krisztus mindenek felett* című áhítatoskönyve (az Evangéliumi Iratmisszió kiadása).

A hívők igyekeznek megérteni az elolvasott részeket, megfejtteni, hogy milyen aktuális mondanivalójuk van. Amennyiben nem sikerül, megbeszélik egymással, ha pedig így sem jutnak eredményre, valamelyik prédikátorhoz vagy a gyülekezetvezetőhöz fordulnak. Az igeértelmezés gondolatmenetét egyik interjúnk segítségével mutatjuk be.

„Elémjött egy ige, a János evangéliuma 3. rész 16. verse: mert úgy szerette Isten a világot, hogy az egyszülött Fiát adta, hogy aki hiszen Őbenne, el ne vesszen, hanem örökelete⁹ legyen. És kezdtem gondolkodni, és persze a mostani látásommal tudom elmondani, hogy akkor ezt az igét hogy láttam... Szerette a világot, hát nagy Isten, szeretete a világot, hát belefért minden a szívébe, jól van. Most nem így látom. Most úgy látom ezt az igét, hogy a világba én is benne élek, a világba nagyon sok ember él, és ennek a rengeteg embernek Isten azt mondta, hogy úgy szeretem, hogy a Fiamat adom értük. Úgyhogy az volt az én szívembe, hát senki nem vonhatja ki magát, de én se vonhatom ki magamat e csodálatos szeretet alól. Hát ennyire szeret engem? Ugye mikor az egész világot említi Ő a szavával az igébe, akkor úgy leegyszerűsíti, hogy én a M. M.-t is ennyire szeretem, hogy a Fiamat odaadtam. És így lett a gólgotai kereszten meghalt Jézus Krisztus személyes megváltozá.” (M. M.)

A hívők gyakran használják azt a kifejezést, hogy „igét kaptam”. Ez az esetek többségében azt jelenti, hogy bibliaolvasás közben valamelyik részlet különösen megragadta a figyelmüket. Máskor azonban szó szerint érthető, ugyanis

⁹ A bibliai szöveg és a helyesírási szabályzat ellenére egybeírva hagytuk az „örökelet” szót, mert a hívők hangsúlyozottan egybemonadják, mintegy terminusként használják. (A szerk.)

amikor imádkoznak valaki felett a gyülekezetben (pl. megteréskor), akkor az imát egy-egy igével szokták elkezdni.

Az imádkozás

A hívők számára a gyülekezeti és imaközösségi alkalmak mintegy ünnepnapjai a hitéletnek, a hétköznapjait az otthoni bibliaolvasás és az imádkozás jelenti. Az imádkozás semmilyen szertartást (pl. letérdelés) nem igényel, bármilyen tevékenység közben is folytatható. A hívő számára ez beszélgetés Istennel.

„Nem úgy van, hogy egyszer elmegyek egy héten, meg hazamegyek, és egész héten nem gondolok rá, hanem szüntelenül abban a tudatban vagyok, hogy itt van Jézus, bennem van, és segít, és bármikor tudok Vele beszélgetni, akár munkahelyemen, akár utcán megyek. A gondolatom Őkörülrötte forog, és ez nem leterhelő, hanem felemelő, és felszabadító az én értelmem számára is, és segítő minden körülmények között.” (C. Öné) „Ezekbe jön legközelebb hozzám Isten, így a hétköznapokban. Ez nekem nagyobb öröm, mint egy világrengető csoda, hogy Isten, aki világot kormányoz, a hatalmas mindenséget, egy ilyen kicsi dolgokkal is foglalkozik az én életemben.” (D. É.)

Míg a gyülekezeti alkalmakon elhangzó imák ideje és tartalma kötött – általában hálaadó és dicsőítő imák –, addig az otthoni imádkozás teljesen kötetlen. Az előbbi típust be tudjuk mutatni az alkalmakon készített magnófelvételek segítségével: „Édes Atyám, én azért magasztallak, hogy a Te üdvözítő kegyelmed megjelent minden ember számára. Nekem is megjelent ingyen kegyelemből, és én ebben a kegyelemben akarok élni, Veled járni, Uram, egészen a Veled való találkozásig. Ámen.” (U. Zs.) Az otthoni imákból természetesen nem tudunk példát adni, de feltételezzük, hogy a hálaadás és dicsőítés az iméntihez hasonló.

A kérést tartalmazó imákról közvetett módon, az interjúkból kaphattunk képet. Két legfontosabb jellemzőjük: témájuk bármi lehet, hangvételük pedig személyes, semmiben sem különbözik a hívők egymás közti beszélgetéseitől. Az imatémákról már eddig is szó esett, teljes felsorolásuk eredménytelen vállalkozás lenne. A következő példákat annak érdekében válogattuk ki, hogy a hívők számára a mindennapi események, problémák ugyanúgy Istenre vonatkoztatottak, mint a szoros értelemben vett hitkérdések.

„Mindent úgy veszünk, hogy Istentől veszünk. Szóval mindent, az utolsó zoknivasárlástól vagy cipővasárlástól. És ha elmegyek cipőt venni vagy valamit, és ha kapok, én azt megköszönöm.” (Cs. Uné) „Én amikor megkapom az én nyugdíjamat, akkor én mindig Istennek adok hálát, hogy megsegít Ö engemet, és bízom Öbenne, hogy az Ö vezetésével úgy tudom azt beosztani, hogy abba az Ö nagy neve dicsőíttessék meg, és meg is dicsőíti az Úr magát abban.” (G. Tné) „El akartunk menni lakást nézni. Imádkoztunk előtte, hogy Uram, mutasd meg nekünk, ne kelljen minden időt eljárálni, mutasd meg, hogy ne járjunk heteken keresztül lakást nézni, hanem mutasd meg, hogy melyik az a lakás, ahova a szülők be fognak jönni.” (Cs. U.) „Mondom, Úr Jézus, Te tudod, hogy mit főzök, hogy szeresse az, aki jön – hát úgy beszélgetek Istennel – és még egy, hogy annyi legyen, amennyi kell.” (Ny. M.) „Úgy elmondtam az Úrnak, hogy Uram, ó, küldjél oda egy angyalodat – olyan gyermeki módon beszélgettem az Úrral – hogy egy angyalod vigyázzon már arra a kocára, hogyha nyomja, vagy visít az a kismalac, hogy az észrevegye, és hogy meg ne nyomjon már egyet se.” (Ny. Oné)

Az imák nem mindig találhatnak meghallgatásra. Ezt úgy interpretálják a hívők, hogy a kérés teljesülése nem vált

volna hasznukra, s ezt Isten tudta. Sokszor hosszú ideig kell várni egy-egy kérés teljesülésére.

Pszichológiai szempontból az imádkozás egy tanulási folyamat során alakul ki. A hívők egymástól tanulják meg, hogy mindennel Istenhez kell és lehet fordulni; bátorságot merítenek a kéréshez a többiek meghallgatásra talált imáiból.

Az imában feltett kérdésekre gyakran igékben, esetleg látomásokban kapnak választ a hívők, ezeket maguk értelmezik.

Az imák révén a hívők az Istennel való kontaktust érzékelik, néhányan szinte Isten fizikai jelenlétét az életükben. Ebből ered lelki békességük, kiegyensúlyozottságuk. Igyekeznek megfelelni az isteni elvárásoknak, s amilyen mértékben sikerül, olyan mértékben nyugodt a lelkiismeretük. Ezen törekvés mellett a mindennapi élet problémáinak egy része veszít jelentőségéből. Például az anyagi veszteség okozta aggodalmat enyhíti a hit, hogy Isten kárpótlást ad. A problémákat általában Istenre bízzák imában, és hiszik, hogy meg fognak oldódni, nem szükséges velük tovább foglalkozni. A gondolatmenethez hozzátartozik az is, hogy a hívő életében semmi sem történik véletlenül, hanem minden az isteni terv szerint megy végbe. „Ha én Krisztussal rendben vagyok, hiszem, hogy rendben vagyok, akkor engem külső dolgok, betegségek vagy bármi, meg nem rendítenek, nem vehetik el a békességemet. Mert énnekem nem aszerint van békességem, hogy hogy alakulnak a körülményeim.” (D. É.) „Mindent át tudok vészelni, minden hibát, problémát, minden próbáltatást, minden családi problémát, elsimulnak, ellaposodnak, mert felette úszok az Úr kegyelméből.” (H. Pné) „Ha az ember nem jár hívő életben, nem jár az Úrral, a sok békétlenséget nem tudja hogy levezetni, mit csináljon, hogy csinálja.” (Ny. Oné)

Éppen ezért a gondterheltség, a nyugtalanság annak a jele, hogy zavar van a hívőnek Istennel való kapcsolatában. Tehát magában kell keresnie a hibát: hol vétett Isten ellen, miben volt engedetlen. Akár Istennel, akár emberrel szemben vétett, a jóvátétel útja általában a megalázkodás. „A lelkem akkor nyugszik meg, hogy mit követtem el, mit csináltam, hogy ilyen feszült a helyzet, hogy ilyen nehezen tudom a próbákat elviselni, nincs bennem szeretet, és akkor leborulok, és Isten megmutatja, hogy ezt a szót nem kellett volna. és hozd rendbe.” (H. Pné)

Az átélések

Atélésekről akkor beszélnek, ha olyan események következnek be a hívő életében, amelyeket közvetlenül az isteni beavatkozásnak tulajdonít, amelyeket úgy fog fel, hogy Isten akaratából mentek végbe az ő érdekében. Végző soron persze minden esemény átélést nyújt, de kiemelt jelentőségük van azoknak, ahol váratlan, megmagyarázhatatlan fordulatra került sor, ahol „csoda” történt. Az átélés nagysága attól függ, mennyire nem mindennapos az esemény (például egy súlyosabb betegségből meggyógyulni nagyobb átélés, mint egy nátha elmúlása). Természetesen átélésnek számítanak az imameghallgatások is. Egyik interjúmból idézünk (rövidítésekkel) egy átélésről szóló bizonygatót:

„Az udvar hátulján van egy kút, mint falun vannak ilyen gémeskutak, olyan lehetett, és kifogyott, elment a víz, és okút lett. És az a kút le van fedve, ilyen négy gerenda és ilyen nagy hosszú deszkák, és körül egy sor téglá. Na, és akkor mellette van a vízvezeték, a szivattyús kút. És akkor így rátettem a lábamat, hogy veszem a vizet, akkor ez a téglá berogyott, és akkor egy nagyot fordultam, és én így zuhantam lefele a mélységbe, abba az óriási mély okútba. És így idepréselődtem, ide a kőfal mellé, a kútnak a fala

mellé, ez a lábom kinyújtva, ez a lábom alá szorulva. Namost azok a korhadt deszkák, téglák, azok mind rám hulltak... És akkor megijedtem, hogy itt vagyok a kút fenekén, és hát még nem is tudtam én akkor se imádkozni, semmit mondani, csak voltam ottan. Nem tudom, milyen állapotba kerülhettem akkor, hogy én nem tudtam gondolkozni... Elkezdtem magamon körülnézni, hogy be vagyok barikátolva(!), ezt a sok téglát elkezdtem magamról pakolni lefele a másik oldalra, deszkát, mindent, hogy ezt a lábom ki tudnám szabadítani, és akkor egyszercsak olyan csodálatos erőt adott Isten, hogy így mikor lepakoltam, hogy valahogy ezt a lábom kihúztam. És akkor, amikor felálltam, akkorára már hoztak egy óriás hosszú létrát, és arra kötelet kötöttek, és akkor leengedték a kútba... És mindenki sírt, jajgatott az udvaron, mikor kihúztak. Az egyik házibácsi azt mondta: »Jézus meghallgatta, Jézus megsegítette!« A másik meg: »Most már hiszem, hogy van Isten, hát épen kijött a kútból!« Én meg mosolyogva körülnéztem, azt mondtam, hogy hála Istennek, hogy én estem bele, nem más. És az volt még a csodálatos, hogy én rajtam, drágák, egy karcolás se volt!... Kezdték már tisztán látni, és mondtam, drága I.-kém, tudod, mi történt? Éngem a sátán angyala el akart pusztítani, de Jézus nagyobb, mint a sátán, és Jézus Krisztust nem tudta átjátszani. Az van az igében, hogy alant vannak örökkévaló karjai, az Ő átszegett karjával engem már ott várt a kút fenekén, és minden téglát, deszkát azok a drága angyalok, az őrzőangyalok, akiket leküldött a kút fenekére, azok már felfogták a deszkákat, felfogták a téglákat, a sátán pedig csalódottan elkuncoroghatott, elmehetett.” (Ny. M.)

A hívő számára az átélések a legvalóságosabb bizonyítékai Isten jelenlétének, és ezáltal a hit legfőbb erősítői is. „Nekem hogyha itt százezer ember itt állna, és azt mondaná, hogy nincs Isten, engem nem azok az emberek győz-

nének meg, hanem ez az átélésem.” (A. L.) „Mindig kérem, hogy Uram, adjál átélést! Mert csak úgy tapasztalhatom meg Istennek a közelségét, ha mennél több átélésem van.” (Cs. Uné)

A gyülekezetben hangsúlyozzák, hogy mindenkinek személyes átélésekre van szüksége, saját tapasztalatokra, mert a másoktól hallott bizonyágtételek csak szavak, szép történetek, amik buzdítóan hatnak ugyan, de nem adnak szilárd alapot a hitnek. Ez a felfogás érvényesül a gyerekeik iránti türelemben, s a hittérítésben általában. Az átéléseket Isten kegyelemből adja a hívőknek.

VII. A gyülekezethez tartozók külső kapcsolatai

Más felekezetbeliekkel

A szabadkeresztyén felfogás szerint minden hívő testvér, felekezeti hovatartozásától függetlenül. A nem-karizmatikus kapcsolatok, a rokonságon belüli egyéb felekezetbeliektől eltekintve, a reformátusokra korlátozódnak, régebbi ismeretségeken alapulnak. A karizmatikusokkal valamennyi egyházban és felekezetben (katolikusokkal, reformátusokkal, baptistákkal, nazarénusokkal stb.) testvéri kapcsolatot tart a gyülekezet; látogatják egymás alkalmait, szolgálnak prédikációkkal, bizonyágtételekkel, énekekkel. Érdekes, hogy a pümkösdiekkal szembeni előítéletnek a karizmatikus tanítások elfogadása után is maradt itt-ott nyoma a gyülekezetben. A róluk kialakított kép leginkább hallomáson alapszik, és az a lényege, hogy a pümkösdiek „hangoskodók”, hogy eksztatikus és érzelmileg túlfűtött jelenségek tapasztalhatók náluk. De a szabadkeresztyénekhez került pümkösdieknak, tudomásunk szerint, nem voltak konfliktusaik a gyülekezetben a nyelvekhasználás gyakorlá-

sa miatt. Az általunk ismert pünkösdi gyülekezetek rendre egyébként nem mutat eltérést a szabadkeresztyénekétől.

A rokonság hitetlen tagjaival

A gyülekezetben többen vannak olyanok, akik egyedül hívők a családjukban, és szinte minden családban van hitetlen rokon. A családi érintkezésben gyakran problémát okoz a gondolkodás és az életmód különbsége. Ez abban nyilvánul meg a legközvetlenebbül, hogy a hívő és nem hívő családtagoknak nincs közös témájuk. Miután a hívő az élet minden mozzanatát transzcendens élményként éli át, és transzcendens fogalmi keretben tudatosítja, ez irritálja a nem hívő családtagokat – nemcsak a hitetleneket, de néha a vallásosakat is. Az idősebbek közül néhányan csaknem teljesen elszigetelődtek saját családjukban, nekik létkérdés a gyülekezeten belüli testvéri kapcsolat.

A gyülekezethez tartozókkal folytatott beszélgetések tanúsága szerint családon belül a térítés direkt formáit nem gyakorolják, de rendszeresen imádkoznak hozzátartozóik megtéréséért, Istent kérve arra, hogy „adjon vágyakozást a szívükbe”.

A munkahelyi kapcsolatok

Mindenkiről tudják a munkahelyén, hogy hívő; erre előbb-utóbb fény derül a kollégák egymás közti beszélgetéseiben. A szabadkeresztyének felfogása – különösen a munkahelyi viszonylatokban – az, hogy a térítés elsődleges eszköze nem a hitvalló beszéd. A hívőnek saját élete példájával kell vonzóvá tenni mások számára is a hitéletet. Úgy kell élnie, hogy erre felfigyeljen a környezete, s ez indítsa el az arra irányuló kérdéseket, hogy milyen meggyőződésből fakad életmódjuk.

„Mind a mai napig még nem tért meg úgy komolyan senki, úgy többen érdeklődtek már. De Isten azt mutatta meg, hogy ez azért van, mert az én hívő életem talán nem tükrözte azt, amit kellett volna hogy tükrözzön.” (G. T.) „Én mint hívő ember, bármilyen témáról van szó, akkor – mivel én Krisztus igazságaira vágyom, hogy az töltsön be, és az van bennem – , akkor úgy az jön ki belőlem válaszként. Vagy egy igé vagy egy olyan, amit Jézusról tanultam. Tovább nekem nincs feladatom, csak annyi, hogyha megkérdeznek, akkor én elmondom.” (C. Öné)

A feltett kérdésekre elsősorban bizonyágtételekkel válaszolnak. Beszélgetéseinkből úgy tűnt, hogy a munkatársak nemigen gúnyolják a hívőket meggyőződésük miatt. Az esetleges konfliktusok nem közvetlenül a világnézeti különbségekből adódnak, hanem inkább a hívőknek az átlagosnál nagyobb lojalitásából, konformitásából és szorgalmából. Az általános azonban az, hogy tisztelettel tekintenek rájuk.

A munkahelyi vezetés már jóval kevésbé tolerálja a hívők meggyőződését. Az elmondott esetek közül csak néhányat vehettünk magnetofonra.

„Egyszer hívat a személyzetis, azt mondja, én nagyon-nagyon jó szívvel tanácsolom magának, hogy az elveiből egy kicsit változtasson. Adott egy hét gondolkodási időt. Egy hét múlva hívat, mire döntöttem. Mondom, inkább elmegeyek... én elköteleztem az életem Jézus Krisztusnak, és én nem érzem azt, hogy ez a szocialista elvekkel és egyáltalán a Magyar Népköztársaság rendjével valamiben is ütközne. Visszaadta az önéletrajzomat, azt mondta, nézze, írja át, de úgy, hogy ezt a részt hagyja ki belőle. Ezt elvállaltam. (...) Ott dolgoztam másfél évig... Kaptam a fegyelmi végzést, hogy kihelyeznek, de lényegesen kevesebb fizetéssel. Éppen abban az évben született meg a harmadik gyerekünk.” (A. O.) „Feljelentettek azért, hogy hívő

lettem, és kijöttek a munkaügytől. Többek között egy olyan kijelentést kaptam attól, aki kint volt, hogyha sikkasztottam volna, nem lenne olyan nagy bűn, mint ez... És azt mondta, hogy mi lesz, hogyha engem kihajítanak az állásomból, de itt van a húsz évem, elvész. (...) Hát azt történt, hogy – az állandó helyem lett volna ez – az lett, hogy visszatettek az állandó helyettesi brigádba. Hát szóval ez volt a büntetésem.” (L. S.)

A két eset között tíz év a különbség, és az utóbbi óta is eltelt majdnem húsz év, de a munkahelyi vezetők magatartása csak annyiban változott meg, hogy ma már nem azért kifogásolják a hívőséget, mintha ez szocializmus-ellenes felfogás lenne és összeférhetetlen a munkakör ellátásával (kivéve a pedagógus pályát, ahol nem változott az álláspont). Inkább attól tartanak, hogy a hívők megtérítik a munkatársaikat is. „Azt mondja nekem: magának is van egy elve, nekünk is van egy elvünk. Az a jó, ha valaki hisz valamit, azt végigcsinálja, és az úgy is él... És akkor azt mondták, hogy ők csak egyet kérnek tőlem, hogy a munkahelyemen ne beszéljek erről. Mondtam, hogy én ezt megígérem, de ha megkérdeznék tőlem erre vonatkozó dolgot, válaszolni fogok. Mondták, hogy hát nem tudnak mit csinálni, ezt nem tilthatják meg.” (R. Csné)

Az ateizmus ilyen védelme véleményünk szerint nemcsak a jogot sérti, de nem is célravezető. Az ateista meggyőződést aligha szilárdítja az, ha elhallgattatják a hívőket. Ez a módszer legfeljebb félelmeket szül, s a hívők munkahelyi tapasztalatai általában alátámasztják az ilyen félelmeket. „Mondja, hogy ő hisz Istenben, de mivel az ő becsztása ilyen, meg amúgy is, ő nem beszélhet erről. Még – azt mondja – a férjének, kislányának se beszél róla, de úgy titokban, a szíve mélyén hisz Istenben, mint minden ember. Azt mondja, olyan nincs, aki nem hisz, csak nem beszélnek róla, mint ahogy én sem. Én is imádkozok, azt mondja, ha

örömöm van, azért hálát adok, ha bajom van, kiáltok Istenhez.” (R. Csné) Úgy véljük, megdöbbentő ez a vallomás: 1979-ben hangzott el. És nem az egyetlen, amiről beszélgetéseink során hallottunk.

A hittérítés (missziózás)

A szabadkeresztyéneket más hívőkhöz hasonlóan két dolog inspirálja a térítésre. Egyrészt isteni megbízatásnak tartják a Biblia alapján, hogy hirdessék Isten dicsőségét, bizonyágot tegyenek átéléseikről: „...annak nagy tetteit hirdessétek, aki a sötétségből az ő csodálatos világosságára hívott el titeket” (1Pét 2,9b). Másrészt a hívő, aki megtalálta az élet értelmét, örömet, s mindenki iránt szeretetet érez, kötelességének tartja, hogy másokat is segítsen erre a felismerésre jutni.

A térítés alanya általában véve mindenki, akivel a hívők kapcsolatba kerülnek, a rokonságon és a munkahelyen túl a lakóhelyi környezetben, a hivatalokban, az üzletekben stb. De a térítésnek van bizonyos stratégiája. A hívők figyelik a körülöttük élőket, s ha csak egyébként nem adódik alkalom a beszélgetésre a hit dolgairól, megvárják, míg „Isten előkészíti a szívüket”. Mint a megtérés előzményeinek vizsgálatánál említettük, a gyülekezetben elterjedt vélemény, hogy a megtérés esélyeit növeli, ha valakit megpróbáltatások érnek, s ezeket Isten sokszor éppen ilyen céllal adja. A térítés kedvező feltételének tartják, ha a térítendő súlyos problémákkal küzd, ilyen lehet például egy betegség vagy haláleset vagy válás.

A térítésben az első lépés a beszélgetés. Ha a térítendő fogékonynak látszik, általában hitmélyítő könyveket kölcsönöznek neki. Csak ezután szokták elhívni a gyülekezeti alkalomokra. Az első időkben a térítő többnyire ellátja az új „barátkozó” lelkigondozását, segíti hitbeli fejlődésében

Egyik interjúalanyunk elmondta, hogyan került a gyülekezetbe.

„Velünk szemben lévő lakásban lakott egy fiatal házaspár, és ők hívők voltak. Szóval mi erről nem tudtunk semmit, csak feltűnt azt, hogy mindig olyan kedvesek voltak (...) A kórházba bejött hozzám ez a szomszédasszony, és olyan kedvesen rám mosolygott, és olyan jólesett, úgy éreztem, hogy valami rendkívüli szeretet árad ki belőle. (...) Aztán ő beadott egy kis könyvet, az volt a címe, hogy »Út az igazság felé«, és mondta, hogy ezt olvassam el. És hát elolvastam, és nagyon-nagyon tetszett, és úgy megragadott az, ami benne volt. (...) És amikor a kórházból hazamentem, akkor ők átjöttek meglátogatni egy egyetemista lánnyal, az gitározott meg beszélt az Úrjézusról, hogy szeret meg hogy várja az életemet, hogy döntsek mellette. Amit gitározott, az nagyon-nagyon tetszett, és mondta, hogy menjek el ifjúságira.” (Gy. B.)

Tapasztalataink szerint azonban a személyes meggyőzésnél jóval nagyobb hatása van vallásosakra és hitetlenekre egyaránt a gyülekezet légkörének, a közös alkalmak bensőséges, családias hangulatának.

Befejezés

Az a-i szabadkeresztyén gyülekezet tagjainak intenzív vallásos és közösségi igényeit elégíti ki. Fejlődésének feltételeit kezdettől fogva két sajátosság teremtette meg. Az egyik, hogy a hitelvek terén a történeti egyházaknál nagyobb szabadságot engedett meg tagjainak, s a tanítás alakulásában irányadó szerepet betöltő prédikátorok eléggé rugalmasnak mutatkoztak újabb hittételek befogadására. Ugyanez vonatkozik a normák, szokások kialakítására, s azok betartatására is. Ez tette lehetővé a karizmatikus for-

dulatot. A másik, hogy a gyülekezet vezetősége tudatosan szervezi közösséggé a tagságot. Tisztában vannak avval, hogy a közösség erőssége a közös tevékenységekben és az érzelmi kötődésekben van, s pusztán az érdeklődés és a gondolkodás hasonlósága nem elegendő az összetartozáshoz. A generációs problémák áthidalását a családszerű forma oldja meg. A vallásos és a közösségi dimenzió közös pontja a legfőbb értéként meghirdetett szeretet.

A gyülekezet jövődjje természetesen elsősorban is az egész Szabadkeresztyén Gyülekezet sorsától függ, melyre – bővebb ismeretek hiányában – nem adhatunk prognózist. Az bizonyosnak látszik, hogy a taglétszám gyarapodását csak külső tényező állíthatja le, például valamely más felekezet helyi gyülekezetében végbemenő ébredés. A jelenlegi helyzetben azonban erre nincs sok esély, ugyanis amennyire ismerjük a város vallási helyzetét, az összes többi felekezetet a stagnálás, sőt némelyiket a bomlás jellemzi.

A gyülekezet belső lehetőségeinek megítélése nehezebb. Az 1974-ben bekövetkezett fordulat minden tekintetben megmozgatta a gyülekezetet és jelentős számú új érdeklődőt vonzott. Ugyanakkor a kezdeti lelkesedéshez – természetes módon – társultak tévedések és túlzások is, amelyek szintén éreztették hatásukat, többen lemorzsolódtak (ennek arányáról nem tudunk semmit). Az azóta eltelt években a konszolidáció felé halad a gyülekezet: az eredeti lelkesedés halványodott, az új formák megszokottá váltak, a vezetőség – további tévedések kiküszöbölésére, s nem utolsósorban a gyülekezet hírnevének megőrzése, javítása érdekében – nagyobb súlyt fektet a szolgálatok, a karizmák gyakorlása, a gyülekezeti „jórend” ellenőrzésére. Ezek a változások ugyanakkor nem szüntetik meg a korábbi sajátosságokat. A gyülekezet jelenlegi állapotát tehát úgy érzékeltük, hogy spontaneitásából és dinamizmusából veszítve a hitélet egy korábbi intenzitási foka felé halad.

Várható, hogy ezt a tendenciát maguk is hamarosan felismerik, s a megújulás lehetőségeit fogják keresni. Ennek egyik módja lehet az emocionalitástól az intellektualizáció felé fordulás.

KÉT SZINTETIZÁLÓ VÁZLAT'

A magyarországi szabadegyházak körében folytatott kutatások néhány eredményéről

A kutatások tapasztalatai azt mutatják, hogy a szabadegyházi vallásosság számos tekintetben eltér a nagyegyházi vallásosságtól.

Az egyik legfontosabb jelenség, hogy a szabadegyházak a felszabadulás óta is több ébredési mozgalmat voltak képesek életre hívni. Ezek hatékonysága¹ az összlakosság-hoz képest természetesen elenyésző, azonban a szabadegyházak léptékében mérve sokszor nagyarányú. (A szabadkeresztyének taglétszáma öt év alatt – az időközbeni lemorzsolódások leszámításával – négy-ötszörösére nőtt.) Az ébredési mozgalmak létrejöttének lehetősége éppen a szabadegyházi szervezetforma sajátosságában rejlik. A nagyegyházakhoz képest intézményesültségük foka alacsony, szervezeti kereteik igen rugalmasak, általában nin-

Két olyan nyers vázlatot adunk közre e címen, amely a pünkösdi és a szabadkeresztyén gyülekezetek kutatásához készített számos fogalmazvány, jegyzet, vázlat és feljegyzés közül eléggé kidolgozott ahhoz, hogy szélesebb közönség is haszonnal olvassa. Az első 1979. április 2-án keletkezett, a második megírásának pontos dátuma nem ismeretes, de valószínű, hogy 1979 és 1981 között íródott. Az utóbbi vázlat messze túlmegy címen, a szocializáción, csupán annak a szempontjából próbálja rendezni a hívő családokban szerzett tapasztalatokat. A szövegbe bedolgoztuk a szerző utólagos lapszeli és sorközi megjegyzéseit. Az alcímek eredetiek, a közös főcímet a szerkesztés során adtuk az írásoknak. (A szerk.)

Értsd: a megtértek száma. (A szerk.)

csen megrögzült személyi hierarchiájuk. Nincsen kifejlett teológiájuk, ezért hitelveik közé nagyobb megrázkódtató-sok nélkül képesek új elemeket felvenni.

Természetesen az egyes szabadegyházak között is jelentős különbségek vannak. Úgy tűnik, hogy a fentiek elsősorban a „fiatalabb” egyházakra érvényesek. A régebbieknél is lejátszódnak megújulási folyamatok, ezeknél azonban gyakran az egyház szakadása kíséri a jelenséget, és csak a „szakadároknál” figyelhetünk meg ébredést.

A szabadegyházi vallásosság másik lényeges jegye, hogy a nagyegyházival ellentétben nem veszítette el a mindennapi gondolkodást, az életvitelt stb. szabályozó funkcióját. A hívők életének minden szféráját átható világméretű és normarendszert nyújt.

A szabadegyházak kutatása során megfigyelt harmadik figyelemre méltó jelenség az, hogy (legalábbis városokban) képesek hatást gyakorolni az ateista nevelésben részesült fiatalabb korosztályokra is. Korábban a szabadegyházak tagjai elsősorban a nagyegyházi vallásosságtól eltávolodott, de vallásos népegségből kerültek ki. A tagság túlnyomó része természetesen ma is belőlük verbuválódik, és a gyülekezetek magját általában a többgenerációs szabadegyházi családok adják. De a „hitetlen” fiatalok közt végzett miszsió is eredményes, amit a már említett sajátosságokon kívül az is magyaráz, hogy a szabadegyházak élénk, közvetlen kapcsolatban állnak amerikai és nyugat-európai testvéregyházaikkal: azok módszereit a hazánkban adott lehetőségek között alkalmazzák. Más oldalról úgy tűnik, hogy míg a nagyegyházi vallásossággal szemben hatékony az ateista nevelés, addig a szabadegyházi vallásossággal és a spontán módon szerveződő vallásos vagy vallásos jellegű csoportokkal szemben kevésbé. Természetesen a nevelés önmagában sosem lehet képes döntően befolyásolni a vallásosságot.

A szabadegyházi vallásosság saját korábbi funkciójához képest is mutat változást. Az az alapállás változott meg, hogy a szabadegyházak hívei régebben a nagyegyházakhoz, a nagyegyházi vallásossághoz való viszonyukban, az attól való különbségükben határozták meg magukat. Ma sokkal inkább a „világhoz” mérik magukat. Korábban az „igazi” vallásosság megélése volt a cél, a „bort iszik, vizet prédikál” normával szemben. A keresztény normák formális betartásán túl, annak tartalmi megvalósítására törekedtek. Ezek a normák a szocialista társadalom fejlődése során felbomlottak. A szocialista erkölcs normái azonban nem töltötték be az így keletkezett űrt. Bár a szabadegyházak manapság is az „igazi” vallásosságról beszélnek, de ez ma a normanélküliséggel áll szemben.

A szabadegyházi vallásosság funkciója az erkölcsi vonatkozásokon túl a világnézeti kérdések hangsúlyozásában is változott. Tanításukban megnőtt az emberi lét értelmének kérdésére adott válasz jelentősége. A felszabadulás előtt, amíg az állam és a nagyegyházak korlátozták a szabadegyházak működését, mintegy kizárva őket a társadalomból, ők maguk is elzárkoztak a „világtól”. Ma legálisan működnek, s ennek nem csekély szerepe van abban, hogy egy részüknél egy nyitási folyamat indult meg. Társadalmi helyzetük és tanításaik változásával társadalmi funkcióikban is változások mennek végbe, például elősegíthetik tagjaik társadalmi integrálódását és mobilitását is.

Szocializáció kisegyházi közösségekben

A magyarországi kisegyházak eredetüket, történetüket, szervezeti felépítésüket, tanításaikat, normarendszerüket illetően számos eltérést, de sok hasonlóságot is mutatnak. Fémánk szempontjából létszámalakulásuk közös vonásai figyelemre méltóak. A gyülekezetek alapító tagságát az

egyházalakításkor toborzottak alkotják. A további növekedés egyenetlen: felfutási periódusok és stagnálási időszakok váltakoznak. Felfutásokra az ún. „ébredésekkor” kerül sor. Ezek elindítója legtöbbször egy-egy különösen nagy befolyással bíró prédikátor, aki gyakran új hitelvi elemeket hirdet meg. Hatására a tagság vallásgyakorlata intenzívebbé válik, a térítés aktívabb formái kerülnek előtérbe. Ennek eredményeként a gyülekezet vonzereje megnő a kívülállók – általában más történelmi vagy kiségyházhoz tartozók – szemében. A közbenső, stagnálási időszakokban is lépnek be új tagok, de ezek száma nem, vagy csak alig haladja meg az elhalókét. A kiségyházak történetének nagyobbik részét természetesen ezek az időszakok teszik ki.

Ha a stagnálási időszakban belépő tagok összetételét vizsgáljuk, kiderül, hogy mindegyikük szorosabb kapcsolatot tart(ott) fenn valamelyik régi taggal. A kiségyházak jellemző „face-to-face” térítési módszerének ismeretében teljesen magától értetődő, hogy a térítés alanyai a térítő közvetlen környezetéből kerülnek ki. A megtérítettek túlnyomó többségét a rokonok, főként a közeli családtagok teszik ki, hozzájuk képest jóval kisebb arányban vannak lakóhelyi, munkahelyi és egyéb ismeretségből származó barátok.

Tovább elemezve a rokonsági kapcsolatban álló megtérítetteket, kiderül, hogy gyakoriságuk változó a rokonsági viszonylat szerint is. Az új tagok legnagyobb részét a gyülekezethez tartozó családok gyerekei teszik ki, mégpedig mindenekelőtt az olyan gyerekek, akiknek szülei már az ő születésük idejére vagy legalábbis kiskorukban (legkésőbb hat-tíz éves korukra) hívők lettek. Ritkábban térnek meg a gyerekek, ha csak az egyik szülő hívő. A szülő részéről a térítés eredménytelen, ha gyereke már serdülőkorú, s legfeljebb 50 év felett nő meg ismét az esélye. Fordított irányú kapcsolatokban, tehát amikor a gyerek próbálja szüleit megtéríteni, a szülő életkorának növekedésével nő a siker-

resség esélye, s a megtérés a 60 év feletti korosztálynál kezd gyakoribbá válni. Serdülők és egész fiatal, még szüleiknél lakó felnőttek inkább átmeneti sikereket érnek el. Testvérek között és egyéb oldalági (pl. sógori) kapcsolatokban szórványosan fordul elő eredményes térítés, idősebb korban ez is gyakoribb.³

Elemzésünk eredményeként megállapítható, hogy a kisegyházak legfőbb utánpótlási bázisát a hívő családokban felnövő gyerekek alkotják. A kisegyházakban hitelvi alapon általános a magas gyerekszám, amelynek közvetlen oka az, hogy szinte mindegyikre jellemző a születésszabályozás hitelvi alapon való elutasítása, mindenekelőtt a művi abortuszé. Egy ideálisnak tekinthető gyülekezetben a családonkénti gyerekszám minimum négy-öt (családtervező fiataloknál is), a maximum pedig tíz felett van. (Négynél kevesebb gyerek csak akkor fordul elő, ha természetes akadály merül fel: a veszélyeztetett terhesség nem feltétlenül számít annak.) Az, hogy az új tagok nagy része a hívő családokban felnövő gyerekek közül kerül ki, nem egyszerűen abból adódik, hogy az ilyen gyerekek abszolút számban sokan vannak, hanem abból, hogy közöttük magas a hívővé válók aránya. Egy általunk vizsgált, ideáltípusnak tekinthető gyülekezetben ez az arány 75 %-os volt.

A hívőség átörökítésének ilyen nagy hatékonysága egyáltalán nem magától értetődő, ha tekintetbe vesszük, hogy a kisegyházi gyülekezetek elvárásai tagjaikkal szemben több ponton eltérnek az általános társadalmi elvárásoktól, amelyeket az iskola, a lakóhelyi környezet, majd a munkahely közvetít feléjük.

A másik, amit tekintetbe kell vennünk, hogy míg a történeti egyházakban a gyerekkereszteles gyakorlata révén a

³ A szerző a kéziratban jelezte, hogy ide a házastársak közötti térítésről kívánt volna beszélni valamit, de az nem készült el. A témát érinti a pankó-diektől származó tanulmány „Műszorozás” című alfejezete (44. sz. sz.).

szülők döntenek gyerekeik vallási hovatartozása felől, addig a kisegyházak felnőttkeresztelők, azaz a belépés tudatos és önkéntes személyes döntés. A szülők ugyan befolyásolhatják bizonyos mértékig gyerekeiket, hogy kövessék példájukat, de nem dönthetnek helyettük. Ideális gyülekezeti légkörben a kényszerítés minden formáját elítélik, s a tagfelvétel alsó korhatára általában 16-18 év körül mozog. (A gyülekezeti mentalitás merevedésének a jele, ha egy bizonyos életkor elérésekor szinte automatikusan veszik fel a gyereket. Normális esetben a megterők életkora szóródik.)

A kisegyházak abban a tekintetben is lényeges eltérést mutatnak a történeti egyházak általános gyakorlatához képest, hogy szigorúbb normákat írnak elő tagjaik számára, s ezek betartását állandóan kontrollálják. Az erős kontrollt az érintkezések nagyobb száma teszi lehetővé. Az általános kisegyházi gyakorlat szerint hetente három-négy napon négy-öt gyülekezeti alkalmat tartanak. Elemi elvárás, hogy a tagok ezek mindegyikén részt vegyenek. Mivel a gyülekezetek túlnyomó többsége viszonylag kis létszámú, s mindenki ismer mindenkit, ezért lehetetlen észrevétlenül távolmaradni. Az érintkezések számát növeli a rendszeres egymást-látogatás szokása, különös tekintettel a betegekre, a magányosan élő öregekre.

A hívó lét azonban nem egyszerűen bizonyos szabályok betartását jelenti (a legáltalánosabbak: az alkoholfogyasztás és a dohányzás tilalma és természetesen a vallásgyakorlás), ennél komplexebb: az élet minden szférájára kiterjedő elvárásrendszernek kell megfelelni. A hívók életmódjukkal – amely sokszor egy sajátos nyelvben is kifejeződik – életüknek szinte minden percében megélik hitüket. (Jellemző a kisegyházi gyakorlatra, hogy ehhez az intenzív hitbéli élethez képest például a tanítások tételes ismeretének nincs túl nagy jelentősége.) De míg a szabályok vagy a hit-

tételek egyszerű tanulással elsajátíthatók, addig az életvitel és a gondolkodásmód kialakulása bonyolult szocializációs folyamat eredménye. Ezt a folyamatot tesszük vizsgálat tárgyává a következőkben.

A hívő szülők gyerekeinek szocializációja a családban és a gyülekezetben folyik. Ideáltipikus gyülekezetet tekintve – s a következőkben elsősorban ilyenről szeretnénk képet adni – ez a két szféra nem válik szét élesen. Ez az érintkezések már említett gyakoriságából ered. Ugyanebbe az irányba hat a többgenerációs gyülekezetekben a rokoni szálak szövevénye, melyek egy része eleve adott, más része házasságokkal keletkezik. (A hívők közötti házasság szintén norma, de mindig közös érdeklődésen is alapul.) Mindennek következtében még a formálisan nukleáris családok is szinte nagycsalád módjára élnek. Kisebb településeken nem ritka – újabb tényezőként – a lakóhelyi közelség sem, amelyet nagyobb részt tudatosan hoznak létre (telekmegosztással, házbővítéssel stb.), kisebb részben adódik a rokoni kapcsolatokkal vagy a szomszédok tértítésével. Ennek következtében a hívő családok gyerekei öt-hat éves korukig (az utolsó évben kötelezővé tett óvodai elhelyezés, illetve az iskola kezdetéig) szinte kizárólag hívő felnőttekkel érintkeznek, s barátaik is főként gyülekezeti gyerekek közül kerülnek ki.

A magas gyerekszám meghatározza a családi munkamegosztás berendezését. Az anya korábban örökös háztartásbeli volt, a gyermekgondozási segély bevezetése óta megszakítás nélkül gyesen van legalább tíz évig. Az apák státusát ennyire közvetlenül nem befolyásolja a családnagyság, de képzettségüktől függetlenül igyekeznek olyan állásokat keresni, ahol viszonylag magas a kereset, a munkabeosztás egyműszakos, s nem igényel túlórázást. Részben a család, részben a gyülekezet elvárásai miatt távol maradnak a második gazdaságtól. Jövedelemkiegészítésre

legfeljebb a vidéken élő hívőknek van lehetőségük zöldség-termesztés, állattartás formájában, de ez sem piacra termelést jelent, hanem a családi szükségletek kielégítését. A gyerekek ellátása, a ház körüli munkák elvégzése és az intenzív vallásgyakorlat, a gyülekezeti kötelezettségek mellett nem marad idő sem különmunkára, sem ún. szabadidős tevékenységekre.

A hívő családok anyagi helyzete az azonos képzettségű családfőkkel és hasonló gyerekszámú átlagos családokkal összevetve legalábbis megfelel azokénak, de gyakran jobb. Ennek legfőbb oka az eltérő (alkoholmentes) életmód. Emellett igen nagy jelentősége van a gyülekezet által nyújtott segítségnek. A tagok adakozásából (ennek mértéke, szabályozottsága kiségyházanként eltérő) segélyeket adnak a rászorulóknak. A pénzbeli támogatás összességében nem túl magas, a segítségnek azonban számtalan más formája ismeretes: házépítés, gyerekfelügyelet, házimunka stb., valamint a legkülönbébb információk és tapasztalatok átadása (a bevásárlástól a munkahelyváltoztatásig és a gyerekneveléstől a szobanövényápolásig). Az ideáltipikus gyülekezetek valóságos közösségekként, mint egy-egy nagycsalád élnek.

A hívő családban született gyerekek szocializációja szinte a születés pillanatában megkezdődik. A keresztesnek mintegy helyettesítéseként a gyerekbemutató szokását gyakorolják. Ezen az alkalmon a gyülekezet vezetője és a tagság imádkozik a gyerekért. Ha a család nem lakik túl messze az imaháztól vagy autója van, a gyereket már néhány hónapos korától, de legkésőbb másfél-kétéves korától rendszeresen magukkal viszik a gyülekezeti alkalmakra. Ez főként a vasárnapi istentiszteletre vonatkozik, mert a hétköznapi munkaidő után kezdődnek, s a lefekvés idejét késleltetnék. Ez a gyakorlat tulajdonképpen nem a gyerekek érdekében alakult ki, hanem az anyák miatt

(nincs kire hagyniuk a gyereket). Ha mód van rá, az imaházban egy kisebb helyiségben hangszóró segítségével hallhatóvá teszik az imateremben zajló istentiszteletet: ide mehetnek be az anyák, akiknek gyerekei nyugtalanná válnak, sírásukkal zavarnák a többieket.

A hívők között nevelkedő gyerekekre legnagyobb hatással a családi légkör van. Ezt a légkört a szeretet, a melegség, a kiegyensúlyozottság, a feszültségek hiánya jellemzi. Mindez a hívő gondolkodásmódból és életvitelből fakad. A szeretet, a családcentrikusság alapvető keresztény normák. Magyarázatra szorul azonban a kiegyensúlyozottság, hiszen nyilvánvalóan adódnak anyagi gondok, betegségek stb. hívő családokban is. A magyarázat a hívők problémamegoldó módszerében rejlik. Meggyőződésük szerint sorsuk Isten kezében van, ezért gondjaik orvoslását rabízzák. A hit erősségének bizonyítéka számukra, ha minden helyzetben megőrzik lelki nyugalmukat. Az aggodás, az idegesség az Isten iránti bizalom megrendülésének jele a gyülekezet előtt. Mindezek következtében a családon és a gyülekezeten belüli konfliktusok ideáltipikus gyülekezetben nem manifesztálódnak veszekedések, éles ellentétek formájában, feloldják őket akár kompromisszumok árán is. Az érintkezések gyakorisága miatt a családi légkör rendkívül nyitott s ezáltal kontrollált, a család élete összefolyik a gyülekezettel. Nemcsak a gyülekezeti kontroll, hanem a kiválasztottság tudata is példaadó életre ösztönöz – az életükkel tesznek bizonyosságot: innen az önuralom.

Az imaházon kívül folytatott intenzív vallásgyakorlat főmódszerként sem mindig különül el a mindennapi tevékenységeiktől. A család rendszeresen együtt imadkozik. Bibliát olvas, énekel – naponta akár többször is. De ezen túl bármilyen bánatot vagy örömet hozó eseménykor imadkoznak. Felhívték és a nagyobb gyerekek, és ezt minden különösebb formalitás nélkül teszik (az asszonyok például akár

főzés vagy gyerekgondozás közben is). Többször megfigyelhettem hívő családoknál, hogy az asszonyok házimunka közben gyülekezeti dalokat énekelnek vagy istentiszteleten készült magnófelvételeket hallgatnak.

A gyereknevelés módszerei nemigen különböznek másokétól, talán csak annyiban, hogy az átlagosnál tudatosabban, nagyobb gonddal foglalkoznak ezekkel a problémákkal. A bibliai tanítások annyiban irányadóak, hogy a gyereket nem tartják eleve jónak, s a Biblia nem tiltja a testi fenyítés alkalmazását. Mivel azonban az erőszakot általában elutasítják, nagyon ritkán kerül sor verésre. A gyereknevelés inkább szép szóval folyik, kiabálást sosem hallottunk. Van ennek olyan igazolása is, hogy amikor a gyerek valami rosszat tesz vagy engedetlen, akkor ezt nem saját akaratából, hanem a benne lévő rossz szellem, az ördög hatására cselekszi. Tehát nem őt kell bántani, hanem Isten segítségét kérni, hogy megszabadulhasson ettől a hatástól. A hívő szülők általában tudatában vannak annak, hogy az általuk nyújtott viselkedésminta és családmódel gyerekeik számára ugyanúgy a legmeggyőzőbb „térítési módszer”, mint a kívülállók számára.

Második generációs hívő felnőttekkel folytatott beszélgetéseink nagymértékben igazolják ezt a „módszert”. A gyerekkori családi emlékek, a szülők iránti tisztelet érintetlenek maradtak akkor is, ha serdülő- vagy ifjúkorukban akár évekre eltávolodtak a gyülekezettől, s a „világi” életet választották.

Ideáltipikus gyülekezetekben a szülők a gyerekeket 14 éves korukig magukkal viszik a gyülekezetbe, ezután a gyerek maga dönti el, jár-e továbbra is. Az általános iskola befejeztével mintegy gyerekből ifjúvá válik. Bárhogyan választ, ha a szülők vágyaival ellentétesen is, nem kényszerítik.

AZ EGYHÁZ KOVÁSZÁ: A BÁZISKÖZÖSSÉGI MOZGALMAK MAGYARORSZÁGON¹

„Ma a hitnek magának kell kialakítania és fenntartania társadalmi szféráját.”

(Karl Rahner: „Bázisközösségek”, Schriften zur Theologie XIV. Einsiedeln, 1980.)

A bázisközösségi mozgalmakban a laikusok a megújulás iránti igényüket fejezik ki. A katolikus egyháznak rá kellett ébrednie, hogy a hagyományos struktúra fenntartása mellett nem lesz képes ellátni funkcióit. A II. vatikáni zsinat és az azóta kibocsátott dokumentumok, így az új egyházi törvénykönyv is ennek a felismerésnek a jegyében születtek. A zsinat óta eltelt húsz év legjelentősebb változása azonban nem az egyházi struktúrában ment végbe – ahogyan mind a laikusok, mind a papok többsége várta –, hanem a laikusok szemléletében. A bázisközösségi mozgalmak egyértelmű bátorításként értelmezik az említett dokumentumokat. Több kisközösség, amely a zsinat előtt csak helyi csoport volt, nemzetközi mozgalommá fejlődött, s ma is egyre újabb és újabb bázisközösségek alakulnak. A résztvevők

¹ A tanulmány egy Kanadában tervezett vallásszociológiai kötet számára készült, a kötet azonban nem jelent meg. Elsőként az *Archives de Sciences Sociales des Religions* c. folyóirat közölte, franciául. Magyarul kissé rövidített, de néhány szerzői javítással a svájci *Egyházforum* c. folyóiratban jelent meg először. Most a teljes javított változatot közöljük (A szerk.)

száma ugyan általában csak töredéke a hívekének, de befo-
lyásuk egyre erősebb a plébániákon.

A strukturális problémák a magyar római katolikus egy-
házban is jelen vannak. Egyre aggasztóbb a paphiány. Az
Európában érvényesülő tendenciák mellett ennek speciális
okai is vannak, melyek erősen csökkentették a papi pálya
vonzását. Az állami nyomással meggyorsított szekularizá-
ciós folyamat nemcsak a híveket, de a papokat még inkább
a társadalmi élet perifériájára szorította. Az egyház hagyó-
mányosan erősen hierarchizált, az állami egyházpolitika
pedig mélyen beavatkozik az egyház életébe – e két ténye-
ző együttes hatására a papok szinte teljesen elvesztették az
önálló gondolkodás és tevékenység jogát az egyházon belül
is. A paphiány következtében sok kisebb községbe már
nem jut pap, egy-egy plébánosnak több községet is el kell
látnia. A nagyobb városokban túlságosan nagy lélekszámú
plébániák alakultak ki. A papok rendkívül túlterheltek.
A helyzetet súlyosbítja, hogy a papság átlagos életkora
magas, és nincsen elegendő utánpótlás. A következő idő-
szakban tehát további romlásra lehet számítani.²

A plébániai élet hagyományos keretei – mint mindenütt
a világon – passzivitásra ítélik a híveket, akik egymástól
elszigetelődnek. Még erősebb a hívek széttagoltsága a ma-
gyar társadalmi viszonyok között. Mivel ebben a társada-
lomban a vallásosságnak nincs pozitív értéke, sőt kisebb-
nagyobb hátrányokkal is járhat, ezért a hívek többsége igyek-
szik eltitkolni, esetleg le is tagadni hitét az iskolában, a mun-
kahelyén. Ebben a társadalmi közegben a hagyományos

² Tomka Ferenc „A magyar papság létszámának alakulása” című cikkében azt írja, hogy a hivatásukat elhagyó papok számarányát tekintve Magyarország a hetvenes évekig előkelő helyet foglalt el a világranglistán. Az 1978-as pápai statisztikai évkönyv adatai szerint Csehszlovákiában a legrosszabb a papi ellátottság Európában, a második helyen Magyarország áll. A nyolcvanas évek végére a papok számának további esökkenése várható, az 1979 évinek kb. 70-75 %-a lesz. A papság átlagos életkora 52,7 év.

struktúránál sokkal jobban meg tudják erősíteni a keresztény öntudatot a bázisközösségi mozgalmak.

Ha különbséget teszünk egyes elszigetelt báziscsoportok és bázisközösségi mozgalmak között, akkor a magyar katolikus bázisközösségi mozgalmak résztvevőinek számát saját nyilvántartásaik, illetve becsléseik alapján – általában felfelé kerekítve – mintegy 8000-re tehetjük. Az összes bázisközösség számbavétele lehetetlen volna: szerveződnék egyes papok vagy egyes világiak körül, az is előfordul, hogy egy-egy baráti körből jönnek létre, ma már szinte mindenütt jelen vannak az országban nemcsak a katolikus, de a nagy protestáns egyházakban is.

A következőkben csak római katolikus csoportosulásokkal foglalkozom, és csak azokat fogom bázisközösségi mozgalmaknak tekinteni, amelyekben

- az alapegységek face-to-face csoportok; amelynek tagjai elkötelezettek a mozgalomnak;
- a vezetők és vezetettek, papok és laikusok, férfiak és nők viszonyát minden szervezeti szinten egalitárius törekvések jellemzik;
- a szervezet decentralizált, a csoportok bizonyos fokú önállósággal bírnak;
- de ideológiájuk nagymértékben egységes;
- a csoportközi információáramlás gyors, legalább részben horizontális kommunikáció útján folyik;
- a résztvevők átjárhatnak más csoportokba, és csoportot is válthatnak;
- nyitottak a mozgalmukon kívülrekl való kapcsolatban is.³

³Mag. megközelítésből hasonló kritériumokhoz írtak többek között E. P. Ulrich and V. H. Haines *People Power: Change Movements of Social Transformation* Bobbs-Merrill, Indianapolis et., 1979. című könyvben.

E kritériumok szerint Magyarországon a következő bázisközösségi mozgalmak működnek:

- Regnum Marianum és „csoportoidjai”;
- bulányisták;
- karizmatikus bázisközösségi mozgalom;
- Focolare- és az „Éljük az Igét”- mozgalom;
- „Taizé-i csoportok”.

Közülük a *Regnum Marianum* a legjelentősebb és a legrégebb. Csoportjaik nagyon fontos szerepet játszottak a Magyar Katolikus Egyház 1945 utáni történetében: a legerősebb politikai elnyomás időszakában ők szervezték meg – másokkal együttműködve – a „földalatti egyházat”, biztosították az egyház fennmaradását.

1945 előtt a katolikus egyház népegyház, a katolicizmus államvallás volt. A lakosság kétharmada katolikus, egyharmada protestáns volt. A háború utáni hat évben az új politikai hatalom súlyos csapásokat mért a katolikus egyházra. Elvették földbirtokai 98 %-át, és eltörölték a kötelező egyházi adót. A rendszeres évi államsegély lett az egyház fő pénzügyi forrása: ezzel az egyház elveszítette anyagi függetlenségét.

Államosítottak 3000 katolikus iskolát. Betiltották az összes katolikus egyesületet. A szerzetesrendeket feloszlatták, csak négyet hagytak meg, de ezek létszámát is csökkentették. Eltörölték a kötelező hitoktatást az iskolákban. A fakultatív hitoktatást csak az állami iskolákon belül engedélyezték, szigorú ellenőrzés mellett. A szülőket a pedagógusok megpróbálták lebeszélni, fenyegetéssel eltántorítani attól, hogy a gyerekeket beírassák hittanra.

Mivel a papság ezen intézkedések következtében kevés lojalitást mutatott az új hatalom iránt, politikailag megbízhatatlanoknak minősítették őket, állandó rendőri zaklatásoknak voltak kitéve, százával kerültek a börtönökbe és

internálótáborokba, maga *Mindszenty* hercegprímás is.⁴ Az állam minden egyházmegyei aulába ún. miniszteri biztost nevezett ki a papság közvetlen ellenőrzésére.

Az egyházzal szolidaritást vállaló világiakat is érték retorziók. Maga a vallásosság is politikailag gyanúsnak minősült.⁵ Akik mégis kitartottak hitük mellett, azok arra kényszerültek, hogy lakó- és munkahelyüktől távol eső templomba járjanak, nehogy valaki felismerje és besúgja őket. Az erős nyomás hatására a hívők egy része minden kapcsolatot megszakított az egyházzal.

Mindeközben érvényben volt az az 1895. évi törvény-cikk, amely biztosítja a vallás szabad gyakorlását, és 1949-ben az új alkotmányba is bekerült a vallásszabadságot garantáló paragrafus.⁶

A negyvenes évek végétől az egyházi szervezet tényleges működése lehetetlenné vált. Kivételesen bátor papok, volt szerzetesek és világiak vállalták magukra, hogy az egyházi funkciókat ellátják. A gyerekek számára különféle társadalmi fedőszervek égisze alatt táborokat szerveztek, ahol hitoktatást végeztek és kereszteny életre neveltek. A felnőtt hívekből csoportokat szerveztek, lakásokon és a szabad ég alatt összegyűlve imádkoztak, énekeltek, házi istentiszteleteket tartottak. Ezek voltak az első bázisközösségek. Szervezőik, vezetőik hősiessen és zseniálisan dolgoztak az egyház átmentésén. A mai regnumiak között szá-

Ezekben a perekben vallásról vagy egyházi érdekekről nem esett szó. A vádlottakat politikai és köztörvényes bűnök elkövetéséért ítélték el. A vád általában a köztársaság megdöntésére irányuló szervezkedés, izgatás, kényszerítés, gyűlékezési joggal való visszaélés, valutaszervezkedés, sikkasztás volt.

A világiakkal szemben alkalmazott módszerek változatos formákat öltöttek. Csak egy példát emelek ki: a háború utáni években keves hús volt az országban, de az üzemi érdekdégekben gondoskodtak arról, hogy ha egész beten nem is, de pénteken legyen hús. Így tesztelheték a dolgozók „politikai magatartását”.

Az 1949. évi alkotmány 54. §-a, az 1972-ben módosított változatban a 63. §.

mos olyan pap és világi van, aki ennek az időszaknak „harcosa”, illetve neveltje.

A teljesen megbénított hierarchia titkokban szimpátiával kísérte ezt a munkát, de az ismétlődő letartóztatási hullámok idején arra kényszerült, hogy az egyházat formálisan és nyilvánosan elhatárolja az illegálisan tevékenykedőktől.

Paradox módon az 1956-os forradalom leverése nem rontotta, hanem enyhítette a hívők helyzetét. A következő években a hatalom energiáit lekötötte a „rend” helyreállítása, a forradalom résztvevőinek megbüntetése. Az egyház lélegzétvételhez jutott, a hívek tömegesen írták be gyerekeiket hittanra, újra elkezdtek templomba járni. Az állam csak az ötvenes évek végén indított új hadjáratot a vallás ellen.

A hatvanas években több egymást követő letartóztatási hullámmal igyekezett felszámolni a „földalatti egyházat”. A korábbinál is erőteljesebb agitációba kezdett a hitoktatás ellen, és minden eddiginél alacsonyabbra sikerült leszorítania a hitoktatásban részesülő gyerekek számát. Miközben a társadalom többi szférájában megindult egy erőteljes, ma is tartó liberalizálódási folyamat, az egyházzal szemben a fokozott terror módszereit érvényesítették.

Lényeges változásokat az 1976-os év hozott az egyház és az állam viszonyában. A primás 1948 óta gyakorlatilag betöltetlen funkciójára a Szentszék – az állammal egyetértésben – új bitorost nevezett ki a magyar egyház élére *Lékai* László személyében. Ugyanebben az évben törvénybe iktatták a Helsinkii Egyezmény aláírásával vállalt kötelezettségeket, s ezzel az állam újabb garanciát adott a vallásszabadság biztosítására.

De az egyház és az állam kapcsolatának új alapokra helyezése csupán kirakatpolitika. Igaz, az állam 1976 óta

nem lép fel nyíltan és közvetlenül katolikus egyházi ügyben: nincsenek perek, nincsenek bebörtönzések. Az egyház oldaláról az új primás meghirdette a „kis lépések politikáját”: tárgyalások eredményeként az állam kis engedményeket tesz az egyháznak. Ennek a politikának vannak valóban apró eredményei, csakhogy ezeknek az állam mindig konkrét árat szab. Több évtizedes terror után már egészen kifinomult eszközökkel is képes kézbe tartani a hierarchiát, amely az egyház érdekeivel homlokegyenest ellenkező intézkedések végrehajtására is rávehető. Így a bázisközösségi mozgalmakat a belügyminisztérium az egyház hatáskörébe utalta, de elvárja, hogy az egyház az állam utasításainak megfelelően tartsa kordában őket. Így minden egyházi belügyként történik, azaz a rendőri funkciókat most már a hierarchia látja el. A bázisközösségi mozgalmaknak tehát nem hozott kedvező változást a Helsinki Egyezmény.

A vallásosság és általában a hívek mai helyzetét több tényező alakította. Nemesak a terror hatott: a kommunista hatalom közel negyven éve monopolizálja az oktatást, a kultúrát, a tömegkommunikációt Magyarországon. Sokan elvesztették hitüket, illetve csak egyes elemeit őrizték meg, amelyek ateista világnézeti elemekkel keveredve inkoherens világképet alkotnak, és az életforma alakításában már nem játszanak szerepet. Mások megőrizték ugyan hitüket, de minden kapcsolatot megszakítottak az egyházzal. A mai liberalizálódottabb társadalmi viszonyok között ez már

A rendőri megfigyelés nem szűnt meg, csak ritkább a nyílt beavatkozás. Ha megtartoztatások már nincsenek is, továbbra is előfordulnak házkutatások és jogtalan kihallgatások, csak ezeket ma eufémizmussal „elbeszélgetések” nevezik. A plébániák életének ellenőrzését a rendőrség beépített besugókkal oldja meg. Talán magyarázatra szorul, hogy az államot miért irritálják különösképpen a bázisközösségek. A válasz egyáltalánosan elvben rejlik: a totalitárius államot *minden spontán szerveződés* irritálja, bármilyen is az ideológiájuk, mert nehezebb őket ellenőrizni és beépíteni. Az állam ezért különösképpen reagál rájuk: vagy fel akarja számolni, vagy megpróbálja integrálni őket.

nem a hívő közvetlen elnyomásának eredménye, sokkal inkább az az oka, hogy az államnak olyan mértékben sikerült lezüllesztenie az egyházat, hogy a hívek egy része elvesztette bizalmát iránta.

A hivatalos politika számos olyan fogással él, amely a legkitartóbb hívő számára is megnehezíti, hogy saját keresztény értékrendet, gondolkodásmódot és életformát valósítson meg ebben a társadalomban. A kommunista párt úgy hirdeti meg célkitűzéseit, mint össznemzeti célokat. Így bármely különérdek nemzetellenesnek minősülne. A kifejezetten hívőknek címzett nyilatkozatok szerint az országban kétféle „igaz ember van”: a kommunisták és a hívők, akik teljes egyetértésben építik a szocializmust, közös céljukat. Problémák csak a sem ide, sem oda nem tartozó, közömbös tömeggel vannak. Ezt a megbecsülést a hívők lelkesen fogadják, komolyan veszik, hogy csak az azonos érdekek fontosak, a meggyőződésbeli különbség és a belőle fakadó különérdek lényegtelen. Pedig a négy évtized történelmi tapasztalata egyértelmű: a rezsim azokat tekinti fő ellenségeinek, akiknek van saját, az övétől eltérő meggyőződése.

Ma a papság és a hívek többsége a hivatalos politikával teljes egyetértésben vallja, hogy Magyarországon tökéletes vallásszabadság van. Tény, hogy a helyzet lényegesen javult. A vallásszabadságot sértő intézkedések egy részét az állam letagadja: például azt, hogy továbbra is kézben tartja a hierarchiát. Más részét egyéni túlkapásoknak állítja be – de ezekben az esetekben sohasem alkalmazzák a büntető törvénykönyv megfelelő paragrafusát. Nyilvánvaló, hogy vallásszabadságról mindaddig nem beszélhetünk, amíg a hatalom intézményeit és a társadalom nem vallásos részét a vallásosság iránti intolerancia hatja át.

Az 1945 után felnőtt nemzedékek túlnyomó többségének semmilyen vallásos ismerete nincsen, a hívő iránti

attitűdjét a vulgáris marxista propaganda határozza meg: aki vallásos, az egyben ostoba, világtól elrugaszkodott és kissé bolond. Az a hívő, aki ebben a társadalmi közegben nő fel, jókora kisebbségi érzést is összegyűjt a keresztény öntudata mellé. Még amikor semmilyen szankciótól sem kell tartania, akkor is arra fog törekedni, hogy ne lógjon ki a sorból; ily módon a nem hívőkkel való teljes hasonulásig is eljuthat véleménynyilvánításában és életformájában.

A magyar bázisközösségi mozgalmaknak tehát a liberalizálódott társadalmi helyzetben is fontos szerepük lehet, hiszen itt a legérvényesebbek Karl *Rahner* mottóul választott szavai. Betöltéséhez a régi tapasztalatokra támaszkodnak. Közös vonásuk, hogy továbbra is konspirálnak nemcsak a hatalommal és a világi társadalommal szemben, de egyházi közegben is. Ebben a helyzetben különösen köszönettel tartozom vezető képviselőiknek a bizalomért, amellyel fogadtak, és az információkért, amelyeket rendelkezésemre bocsátottak. Tanulmányom megírásához elsődleges forrásul a velük folytatott beszélgetéseim szolgálnak.

A Regnum Marianum és „csoportidjai”

A mozgalom egy nagy múltú diákpasztorációs egyesület, a *Regnum Marianum Egyesület* folytatása, amelyet 1903-ban alapítottak a fővárosban. 12 hitoktatói státusban levő pap vett egy házat, összeköltözött, és létrehozta a modern ifjúsági munka otthonát. A katolicizmus, a természetesség és a magyarság hármasszögét tekintették pedagógiájuk alapjának. Előadásokat, tanfolyamokat tartottak, klubszerű kulturális rendezvényeket szerveztek középiskolás fiúknak. Jellegetes módszerük volt, hogy a fiatalokat kivitték a természetbe, táborokat, túrákat, sportversenyeket szerveztek nekik. A testi, szellemi és lelki nevelés harmóniáját igye-

keztek megvalósítani. Idősebb tanítványaik közül ifjúsági vezetőket neveltek ki.

Az egyesület a későbbi cserkészmozgalom előfutára, majd annak egyik önálló csapata volt. A harmincas évek végén azonban kivált belőle, mert a cserkészmozgalom a háború közeledtével egyre inkább eltávolodott az eredeti eszméktől, a kereszténység szelleme háttérbe szorult benne.

A háború után a többi egyházi egyesülettel együtt a Regnum Marianumot is feloszlatták. Tagjai közül többen a megnehezedett körülmények között is folytatták a pasztorációt a diákok között. Mivel a legális keretek szigorú korlátozása és a hatékony állami nyomás következtében a nyilvános hitoktatás erősen visszaszorult, elsősorban gyermektáborokat szerveztek. Eltérve hagyományaiktól, hitoktatói munkájukat most már kiterjesztették az általános iskolásokra és a lányokra is. A mai különféle bázisközösségi mozgalmak tagjai közül sokan ennek az időszaknak a neveltjei.

Maga a Regnum Marianum az ötvenes évek végétől kezdett bázisközösségi mozgalomná válni. A régi egyesület által felnevelt fiatalok a háború előtt még automatikusan átkerültek más – például egyetemi – egyházi ifjúsági szervezetekbe. Mivel ezeket feloszlatták, a fiataloknak új formát kellett keresniük. A csoportok egy része úgy döntött, hogy együtt marad.

A hatvanas években a regnumiak legtöbb papi és világi vezetőjét letartóztatták, három egymást követő hullámban. Ez kétféle hatással volt a mozgalomra: egyrészt általában fokozottabb óvatosságra és konspirációra készítette őket, másrészt még inkább törekedtek arra, hogy csoportjaik önállóvá váljanak, és így vezetőjük elvesztése esetén se bomoljanak fel.

Ezeket a tanulságokat azóta is őrzik, bár a hetvenes évek eleje óta nem érték közvetlen retorziók a Regnumot. De támogatást vagy garanciát sem kapott, inkább úgy mondhatnánk, hogy hallgatólagosan megtűri a hierarchia. Ez azonban nem elég ok a bizalomra. Ezért a Regnum egészen az utóbbi évekig nem szervezett olyan találkozót, ahol minden tagja jelen lett volna, és tagjai nem is nyilatkoznak a mozgalom tagjaiként semmilyen fórumon. Kevés írásos anyagot készítenek – különösen a bulányistákhoz képest –, és ezeket egyáltalán nem adják ki a kezükből. Pedig, amint vallják, nincsenek külön, a hivatalos Magyar Katolikus Egyháztól eltérő tanításaik – csak pedagógiájuk.

Ez a pedagógia a régi Regnum Marianum Egyesület öröksége, amelyet tudatosan ápolnak, ma is őrzik a katolicizmus – természetesség – magyarság hármasságát. A folytonosság megnyilvánul abban is, hogy papjaik között ma is van négy olyan, aki már a régi egyesületnek is tagja volt.

Mégis, a Regnum Marianum csak részben tekinthető bázisközösségi mozgalomnak, ugyanis ma sem csak felnőtt csoportjai vannak. A szervezeti felépítésben öt korosztályi „réteget” különböztetnek meg: 6-10 éveseket, a 10-14 éveseket, a 14-18 éveseket, a 18 éven felüli nem házas fiatalokat és végül a házaspárokat. Nyilvánvaló, hogy a mozgalom iránti tudatos felelősségről és elkötelezettségről inkább csak a 18 éven felüli tagoknál lehet beszélni.

A regnumi csoportok létszáma 7-15 fő. A gyerekkorosztályokban nemcsak vegyes nemű, hanem egynemű csoportok is vannak, vezetőiket a felnőtt csoportokból kapják. A felnőtt rétegekben a csoportok választják vezetőiket, akiknek feladatköre általában szervezésre, ügyintézésre korlátozódik. Az egyes rétegeknek is vannak vezetőik. A csoport-

vezetők valamennyien laikusok, számukra rétegenként szerveznek vezetőképző tanfolyamot.

A Regnum Marianum öttagú vezetőségét, amely három papból és két laikusból áll, a gyerekcsoportok vezetői és a felnőtt csoportok küldöttei (akik nem feltétlenül azonosak a csoportvezetőkkel) együttesen választják meg. Számon tartanak pártoló tagokat is: ezek mindnyájan felnőttek, és nem tartoznak egyik csoportba se, mert vagy felbomlott a csoportjuk, vagy nincsen elég idejük arra, hogy csoporttalálkozókra járjanak, de elkötelezettjei a mozgalomnak.

A csoportbomlásokat a Regnumban általában természetes jelenséggént kezelik, és a tagokra bízzák, hogy megkeressék a nekik legjobban megfelelő új csoportot.

Papok meghívás útján kerülhetnek a Regnum Marianumba, ez a régi egyesület idején is így volt. Ma 30 pap tagja van a mozgalomnak, felerészen a Regnum saját neveltjei. Hozzájuk kötődik a mozgalom egy másik szerveződési módja.

A 30 pap rendszeres kapcsolatban áll egymással, de nem szól bele egymás munkájába. Azonos szellemben, de eltérő stílusban és módszerekkel szervezik és irányítják csoportjaikat. Minden egyes paphoz minden rétegből tartoznak csoportok, amelyek egy „törzset” alkotnak.

A gyerek- és ifjúsági csoportok hetente-kéthetente, a házások két-három hetente találkoznak. Egy-egy alkalommal a gyerekek körülbelül két, a felnőttek négy órát töltenek együtt. Énekelnek, imádkoznak – kötött és spontán szöveggel egyaránt. A gyerekcsoportokban a találkozó egy részében játszanak. A játékoknak nincsen keresztény vagy regnumi jellegzetessége, társasjátékot játszanak, kártyáznak stb.

A találkozó lényeges eleme a tanítás, amelynek szintje a korosztálynak megfelelő, a téma megválasztását pedig a

csoport igényeihez is igazítják. Központi jelentősége van a teológiai ismeretek oktatásának. Külön teológiai szemináriumot is szerveznek. De nagyon nagy súlyt helyeznek a széles értelemben vett kulturális képzésre is. A kulturális ismeretek tanítása egyrészt magában foglalja a keresztény kultúra értékeinek felfedezését és megőrzését, másrészt a nem keresztény kultúra keresztény szempontú elemzését. A tanítás kiterjed a művészetekre és a társadalomtudományokra.

Ennek alapján fogalmazhatók meg a Regnum normái: magas szintű teológiai és kulturális műveltség megszerzését várják el tagjaiktól, külön fontosnak tartják az idegen nyelvek ismeretét (bár nyelvtanfolyamokat nem szerveznek), azaz a művelt magyar keresztény eszményét akarják nevelésükkel valósággá tenni. A Regnum Marianum mindig az egyház által kevésbé ellátott feladatokra helyezte a hangsúlyt; most ezt tartják a legfontosabbnak.

A csoportok tagjai kapnak házi feladatot: bizonyos szövegeket elolvasnak, feldolgoznak otthon, azután a találkozón megbeszélik. A felnőtt csoportokban a csoport bármelyik tagja taníthat – papok és világiak egyaránt –, aki ért az adott témához. A tanítás nem annyira előadás, mint inkább megbeszélés, vita formájában zajlik. Általában kevésbé válik szét a tanulás és a kötetlen beszélgetés.

Nyaranta egy-két hetes táborokat szerveznek. A tanításnak itt is központi szerep jut. A résztvevőknek a tervezett témából megadott irodalmat kell elolvasni és elsajátítani, sőt gyakran tényleges vizsgálóhoz is kötik a részvételt. A táborozáskor sok időt hagynak játékokra, sportra is. Gyakran egy-egy réteg több csoportja táborozik együtt, vagy legalább az idő egy részét együtt töltik.

A lelkigyakorlatoknak több formájuk van. Aki igényli, egymagában is eltölthet néhány napot imádkozással és

elmélkedéssel, elvonulva, egy lelkivezető irányítása mellett. De szerveznek kb. 15 fős lelkigyakorlatokat hétvégekre, ahol a résztvevők misét és előadásokat hallgatnak, imádkoznak, elmélkednek, esténként pedig beszélgetnek.

Újabban évente kétszer tart a Regnum összes csoportja találkozót. Az egyik egy valódi majális a szabadban, rövid elmélkedéssel és sok sporttal, játékos vetélkedőkkel. A másik egy Mária-ünnepi mise, decemberben, valamelyik plébánián.

Szociális szolgálatot a Regnum egyáltalán nem szervez, de tagjaik szívesen részt vesznek a mások által szervezett ilyen természetű akciókban.

Létszámukat pontosan nyilvántartják: jelenleg közel 1000 fő. Ennek körülbelül az ötszörösét teszi ki azoknak a száma, akik a regnumi papok által szervezett és irányított, ún. „csoportoidokba” tartoznak.

A regnumi csoportok és „csoportoidok” leginkább az elkötelezettség fokában különböznek. A papok semmilyen propagandát nem fejtenek ki a Regnum Marianum mellett, a „csoportoidok” tagjainak többsége általában nem is tud arról, hogy papjuk valamilyen mozgalomhoz tartozik, sőt esetleg a Regnum létezéséről sem hallott. A „csoportoidoknak” a Regnumba emelése lényegében a pap belátásán múlik: ha elég érett és felelősségteljes egy közösség, és alkalmasnak látszik a konspiráció vállalására, akkor felajánlja neki a belépést. A tagok döntenek el, hogy vállalják-e a nagyobb elkötelezettséget. A gyerekcsoportok esetében a szülők döntenek.

Kampányszerűen nem toboroznak tagokat sem a Regnumba, sem a „csoportoidokba”. A papok az egyházzal kapcsolatban álló hívekből: hittanra járó gyerekekből, katekézisre járó fiatalokból, az ő szüleikből és általában a misék résztvevőiből szerveznek csoportokat. Mivel pedig a

regnumi papok általában plébániájuk körzetén túl, szélesebb körben is ismertek és népszerűek – márcsak azért is, mert az áthelyezések elég gyakoriak a magyar egyházakban – így ezek a csoportok rendszerint interparochiálisak. A toborzást két okból is szükségtelennek tartják. Egyrészt az amúgy is paphiánnyal küzdő egyháznak a jelenleg temp-lombajáró hívek ellátása is gondot okoz. A regnumi papok különösen túlterheltek: a plébániái munka mellett foglalkoznak csoportjaikkal, némelyikükhöz 20 csoport és „csoportoid” is tartozik (ezek közül esetleg csak három tagja tényleg a Regnumnak), amelyben természetesen a tagok lelkivezetését is el kell látniuk. A másik ok, hogy a Regnum Marianum nem kíván tömegmozgalommá válni. Törekvése nem mennyiségi, hanem minőségi: célja az, hogy az egyházon belül annak kovásza legyen.

A mozgalom katolikus kulturális misszió jellege magyarázza, hogy mind a Regnum, mind a „csoportoidok” felnőtt tagjainak túlnyomó többsége értelmiségi, a gyerekek pedig értelmiségiek gyerekei. Szinte minden felnőtt tag 50 évnél fiatalabb. A papok a fővárosi és környékbeli plébániákon teljesítenek szolgálatot, a tagok lakóhelye is erre a területre korlátozódik.

Más felekezetekkel való kapcsolatokra a Regnum nyitott, de csoportjaiba csak hívő katolikusok tartozhatnak. A jelenleg érvényes katolikus egyházi törvények mellett ez elengedhetetlen feltétele annak, hogy megmaradhassanak az egyházban. A „csoportoidokban” viszont akadnak protestánsok és megkereszteletlen érdeklődők is.

A regnumiakat általában mozgékony-ság jellemzi. Csoport-hoz tartozásuk nem kizárólagos, sok olyan akcióhoz és csoportosuláshoz csatlakoznak, amelyet nem tekintenek regnuminak, bár szervezésében esetleg részt vesznek képviselőik. Ez nemcsak a laikusokra, de a papokra is jellemző. Olyan mozgalom ez, amely céltudatos és jól szervezett,

de nem a nevét, hanem a célját tartja fontosnak. Ezért tagjai mindenütt ott vannak, ahol tenni lehet valamit. Ebből adódik, hogy kívülállók gyakran olyan akciókat, sőt csoportokat is a Regnumnak tulajdonítanak, amellyel a regnumiak csak esetlegesen érintkeznek. Ugyanakkor ez azt is jelenti, hogy a Regnum Marianum hatása a „csoportoidokon” túl is nagyon széles kört érint.

A bulányisták

A kívülállók *Bulányi* György piarista szerzetes pap után hívják így őket. Ők maguk egyszerűen „Bokornak” nevezik mozgalmukat.

A mozgalom születésének időpontját és körülményeit pontosan ismerjük. 1945 elején egy horvát jezsuita szerzetes négy kis csoportot hozott létre Magyarországon. Ezek egyikét távozása előtt Bulányi atyára bízta: részesítse teológiai képzésben ezeket a fiatalokat, hogy ők is képesek legyenek csoportokat gyűjteni maguk köré és tanítani őket. Próféciát mondott: olyan idők jönnek az egyházra, amikor csak ilyen formában tud majd tovább élni.

Ez a kezdet máig meghatározza a mozgalom szervezetének formáját. Alapcsoportokból épül fel, amelyeknek legfeljebb 12 tagjuk van. Amikor valakit befogadnak az egyik alapcsoportba, akkor eleinte csak tanul. Amikor éretté válik arra, hogy másokat tanítson, akkor elkezd tanítványokat gyűjteni maga köré, és így létrehoz egy újabb alapcsoportot, amelynek ő lesz a vezetője. De továbbra is tagja marad eredeti csoportjának, amely most már másodfokú csoportnak tekinthető, mert alapcsoportok vezetőiből áll, akik továbbra is együtt tanulnak. A mozgalom tagjainak egy része, a kezdők, így csak egy csoportba tartozik, ahol tanul. Tanítóik viszont már két csoport tagjai egyszerre: az egyikben tanulnak, a másikban tanítanak.

Bulányi atyának 1951 végén távoznia kellett a piarista rendházból, és az állam megvonta tőle a nyilvános misézés jogát. 1952-ben letartóztatták, és életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. 1960-ban amnesztiával szabadult. Többé nem került egyházi szolgálatba. Közösségépítő munkáját azonban folytatta. Amióta 1976-ban a bázisközösségi mozgalmakat „egyházi belüggé” nyilvánították, Lékai bíboros ugyanúgy viszonyul hozzájuk, mint régebben az állam: vagy felszámolni vagy integrálni akarja őket. A bulányisták esetében kezdettől fogva a felszámolásra tesz kísérletet. Már 1976-ban kérte a Vatikánban székelő piaris-ta generálist, hogy hívja ki Magyarországról Bulányi atyát. Az egyházi ügyek állami felelőse eddig hatszor kérte ugyanezt tőle. A bíboros és püspökei a pápánál is többször panaszt tettek Bulányi atya ellen. Amíg panaszaik eredményére vártak, változatos megtorló intézkedéseket hoztak. A bulányista papok közül többet áthelyeztek más plébániára. A papnövendékeknek a felszentelés feltételéül szabták a „Bokorral” való kapcsolat megszakítását. A laikus tagokat nem vették fel a laikusok teológiai főiskolájára.

Bár az *Evangelii nuntiandi* kezdetű apostoli buzdítás (magyarul is megjelent 1975-ben) egyenesen az egyház reménységeinek nevezi a bázisközösségeket, a magyar püspöki kar úgy tett, mintha a Szentszék állásfoglalása Magyarországra nem vonatkozna. Valójában a magyar hierarchián belül sem volt egységes álláspont, mert a hetvenes évek második felében már megjelenhettek a hivatalos katolikus sajtóban olyan írások, amelyek a kisközösségi formák előnyeire hívták fel a figyelmet, és dicsérték a más országokban létrejött bázisközösségeket.

1980 húsvétján *II. János Pál* levelet intézett a magyar katolikusokhoz, és ebben kifejezésre juttatta elégedetlenségét, különösen az ifjúsági munka és a bázisközösségekhez való viszony tekintetében. Jellemző a magyar egyházi

viszonyokra, hogy a bíboros a pápa levelét először csak „újrafordított” változatban engedte megjelenni. A kirobbant botrány után az eredeti szöveget is publikálták. Mégis, a nyomás hatására Lékai bíboros 1980 pünkösdjén végre elment a többéves hagyományra visszatekintő, bázisközösségek által szervezett ifjúsági találkozóra, és részvételével legalizálta azt. A püspöki kar egyik tagja ugyanakkor a katolikus hetilapban egyértelműen állást foglalt a magyar bázisközösségek mellett. Egy pillanatig úgy tűnt, hogy minden a legjobb úton halad, létrejön a rég áhított együttműködés.

De az év vége már új fordulatot hozott: Lékai bíboros megtalálta a módját, hogy mind a kommunista államot, mind a Szentszékot kielégítse. A bázisközösségi mozgalmak megosztására határozta el magát. Megkülönböztetést tett jó és rossz bázisközösségek között, jónak minősítette a regnumiakat, rossznak pedig a bulányistákat. A Szentszék nyomásának azzal engedett, hogy a regnumiakról elismerően nyilatkozott, bár az azóta eltelt öt évben ők ennek semmilyen pozitív hatását nem érezhették. A bulányisták leválasztása a többi bázisközösségtől pedig jó módszernek tűnt államilag elvárt végleges felszámolásukhoz. A bulányisták elleni intézkedések folytatódtak. 1982 tavaszán a magyar püspöki kar tévesnek nyilvánította Bulányi atya tanításait, és felszólította azok visszavonására. Miután ő ezt megtagadta, megvonták tőle a nyilvános misézés jogát, amellyel 1951 óta amúgy sem rendelkezett.

Nem vagyok illetékes Bulányi atya tanításainak megítélésére. Ő maga, mintha csak előre látta volna, hogy mi fog történni, már évekkal előbb megküldte legfontosabb műveit a Hittani Kongregációnak. Így a piarista generális már 1980-ban arról értesítette őt, hogy írásaiban semmi olyat nem találtak, ami ellenkezne az egyház tanításával.

Bulányi atya tanításai egyébként sok ezer oldalt töltenek meg, de a legfontosabbak már az 1968-ban befejezett. *Keressétek az Isten Országát* című műben benne vannak Hitelveinek alapjául az evangéliumok szolgálnak, ezen belül is elsősorban a Jézusnak tulajdonítható és az ő cselekedeteit leíró szövegrészek: Jézus a megváltás lehetőségét szerezte meg az embereknek, és ez valósággá akkor lesz, ha követik élete példáját. („Én vagyok az út...” Jn 14,6) A jézusi tanítás legfőbb értéke és lényege a szeretet. A szeretet konkrét megnyilvánulásai: az adás, az erőt nem alkalmas és a szolgálat. Átjuk az ember szegény, üldözött és kicsi lesz.

A tanítás lényege ennyi. Ezt is érik ugyan bírálatok, de nem emiatt támadják igazán a bulányistákat, hanem a tanítás konzekvenciái miatt.

Bulányi atya a hatvanas években kezdte hirdetni az erőszakmentességet, de 1979-ben fordult elő először, hogy egy bulányvista megtagadta a katonai szolgálatot. Azóta többen követték példáját.

Az egyház számára ez nem jelenthetne problémát, hiszen a Szentszék nemcsak elismeri a lelkiismereti okból történő szolgálatmegtagadás jogosultságát, de hivatalosan kérte is a kormányokat, hogy méltányosan járjanak el a szolgálatmegtagadókkal, ha azok készek békés célú társadalmi szolgálatra (*Gaudium et Spes*, 79). Mindössze hat ország nem tett eleget e kérésnek Európában: Albánia, Csehszlovákia, Románia, a Szovjetunió, Törökország és Magyarország. Itt a lelkiismereti szolgálatmegtagadásért börtönbüntetés jár.

Csoda-e ha a magyar primás szerint a szolgálatmegtagadás nem egyeztethető össze a katolikus hitelvekkel? Nyilvánvaló, hogy nem egyházi, hanem állami érdekeket sért az erőszakmentesség következetes végigvitele. Az

állam engedményt tett ugyan egy kisegyháznak – a nazarénusoknak – ebben a tárgyban, de számos oka van rá, hogy a velük megkötött egyezményt ne szándékozzék kiterjeszteni a bulányistákra. Miután Bulányi atya csoportjai nem alkotnak önálló szervezetet, hanem a katolikus egyházon belül vannak, az állam csak az egyházzal köthetne egyezményt. Így viszont túl nagy tömegek számára tenné lehetővé, hogy kivonják magukat a katonai szolgálat alól, különösen ha figyelembe vesszük, hogy az érintett korosztályban, főleg az értelmiségi származásúak között, rendkívül népszerűtlen a katonaság intézménye.⁸

Bulányi atya ügyét a Szentszék vette át, és máig sem ítélte el tanításait. Viszont 1983-ban *Casaroli* bíboros államtitkár Lékai bíborosnak címzett levelében megerősítette a bulányisták ellen felhozott engedetlenség vádját, és jóváhagyta a püspöki kar velük szemben hozott intézkedéseit. Ezzel a Szentszék engedett a hierarchia kérésének, de Bulányi atya kiközösítésére nem vállalkozott.

Az engedetlenség igen súlyos vád, hiszen az egyház egységét veszélyezteti. De valóban engedetlenek-e a bulányisták? Egyes tények e mellett szólnak: vannak papjaik, akik élesen bírálták a hierarchiát, amiért enged az állam nyomásának; több esetben megtartottak olyan lelkigyakorlatokat, amelyeket az illetékes püspök közvetlen állami befolyásra megtiltott; stb. Ugyanakkor a bulányisták nem

⁸ Ily módon állt elő az az alkotmányba ütköző gyakorlat, hogy bár elvben minden felekezet egyenlő, gyakorlatilag egy kisebbség élhet a lelkiismereti szolgálatmegtagadás jogával, a többség azonban nem. A bulányistákkal igen sokat foglalkozott mind a hazai, mind a külföldi – elsősorban katolikus – sajtó. A magyar egyházi hetilap, az *Új Ember* a püspöki kar állásfoglalásait közölte, többek között az 1981. szeptember 20-i, október 11-i és 18-i, az 1982. március 21-i, április 4-i, június 9-i és 20-i számában. A külföldi sajtó részben értékeli az eseményeket, részben fórumot biztosít a bulányistáknak, akiknek ez az egyetlen nyilvános lehetőségük a védekezésre. (Pl. *Glaube in der 2. Welt*, *Kathpress/Ausland*, *Publik-Forum*, *UKI Pressedienst*, *KIPA*, *KNA* stb.)

vonultak ki az egyházból, ma is részt vesznek a plébániák munkájában mindenütt, ahol hagyják őket. Bulányi atya és társai többször felajánlották szolgálatukat az egyháznak, de ezt eddig a hierarchia elutasította vagy egyszerűen válaszra sem méltatta.

E küzdelmes út során a mozgalom növekedett. Létszáma ma mintegy 2000-re becsülhető, és mintegy 50 pap tartozik hozzá. Nemcsak a fővárosban és környékén, de számos vidéki városban is működnek csoportjaik. Ők maguk csak a csoportvezetőket tartják számon, az alapszervezetek tagjait nem. 1982-ben készített statisztikájuk szerint a csoportvezetők háromnegyed része 40 évnél fiatalabb, az alapszervezetekben ez az arány valószínűleg még magasabb.

A csoportvezetőnek nemcsak az a feladata, hogy tanítsa csoportja tagjait, hanem az is, hogy közösséggé formálódásukat segítse. Ha valakinek nem sikerül beilleszkednie, kereshet magának egy másik csoportot.

A létszám növekedése szükségessé tette a területi elvek érvényesítését a mozgalom szervezetében. Tulajdonképpen így alakult ki a „Bokor” mint a mozgalom képe. A tanítási kapcsolat eredetileg nem volt tekintettel a tagok térbeli távolságára, ami a viszonyok sűrűsödésével zavaró lett. Ezért a kezdő tanítványok egymáshoz közel lakó csoportokat „ágakba” szervezték, és a csoportok vezetői évente „ágvezetőt” választanak. Az „ágaknak” éppúgy van bizonyos működési autonómiájuk, mint ahogy a csoportoknak is. Az „ágak” együttese a „Bokor”, amelynek „képviselőt” az „ágvezetők” alkotják. A vezetés minden szintjén egyaránt vannak papok és laikusok, férfiak és nők, fiatalok és idősek. A „Bokornak” jelenleg tíz „ága” van, egy-egy „ághoz” 11-12 csoport tartozik. Ha egy „ágban” nagyon

van olyan „Bokor-szöveg”, amely ezeket „rügyeknek” nevezi, de mivel a „Bokor” képviselőinek állítása szerint ilyen elnevezés hivatalosan nincs, a szerző a szövegből törölte. (A szerk.)

megszaporodnak a csoportok, vagy egy csoport létszáma 12 fölé nő, akkor kettéválik.

Mind a kezdők, mind a csoportvezetők csoportjai kéthetente-havonta egyszer találkoznak. Egy-egy alkalommal akár hét-nyolc órát is együtt töltenek. Ezeknek az összejöveteleknek a programja nincsen szigorúan szabályozva, a vezető és a tagok maguk alakítják ki. Állandó elemek: az ima, az éneklés, a tanulás és a beszélgetés. Az ének és az ima a csoporttalálkozókön kisebb jelentőségű, az ima az egészen kezdőktől eltekintve mindig spontán, kötetlen szövegeű. A bulányisták egyébként sokat imádkoznak, de inkább családi körben és egyedül.

A találkozók legfontosabb része a tanulás. A tananyag és a módszer a csoport szintjétől függően változik. Az újonnan alakult csoportokban kötetlen beszélgetés keretében a kereszténység fő kérdéseit vitatják meg a tagok. A következő szinten a bulányista tanítások egy rövid összefoglalását olvassák együtt, amely direkt kezdők számára készült.¹⁰ Azután a *Szentírást* tanulmányozzák, mintegy az igeértelmezést tanulják. A következő szinten Bulányi atya alapművét, a *Keressétek Isten Országát* című munkát tanulmányozzák. A tanítás módszerében elegyítik az előadást a szemináriumi jelleggel. A haladóbb szinteken a tagok házi-feladatot kapnak: egy kijelölt szövegrészt otthon elolvasnak, feldolgoznak, és a találkozón megbeszélik. A legmagasabb szinteken apokrif iratokat, ókeresztény írók műveit és a *Conciliumban* megjelent tanulmányokat tanulmányozzák.

A csoport találkozási mellett az önképzést szolgálják a kezdő görög nyelvtanfolyamok és a hittudományi tanfolyam – azoknak, akiket nem vettek fel az egyházi teológiai főiskolára.

¹⁰ Magyarországon egyébként már az is törvénybe ütközik, ha valaki állami engedély nélkül sok példányban gépel le és ad másoknak bármilyen szöveget. Igaz, hogy a nyolcvanas években ezt nagyon enyhén büntetik.

A tanulás nemcsak a szigorú értelemben vett teológiára terjed ki, a találkozókön ismertetnek és megbeszélnek keresztény szempontból értékesnek tartott irodalmi alkotásokat is.

A tanulás kitüntetett szerepét kétségtelenül már a mozgalom születési körülményei meghatározták. Ez ugyanakkor azzal a következménnyel járt, hogy tagjai nagyjából az értelmiség rétegéből kerülnek ki. Olyan szociológiai tény ez, amelynek visszahatása tovább erősíti a mozgalom erősen reflexív természetét, a hitbeli és szervezeti tudatos-ságot.

A találkozók lényeges eleme a beszélgetés. Sorban mindenki elmondja, hogy az előző találkozó óta milyen élmények érték, milyen problémái támadtak. Ezt nem követi kollektív lelkigondozás, és nem tekinthető valamiféle nyilvános bűnvallásnak sem. A találkozó a szervezeti élet fóruma is: itt folyik az „ág”- és „Bokor”-információk cseréje.

A rendszeres találkozók mellett különféle lelkigyakorlatokat is szerveznek. Ki-ki egyénileg vagy házastársával, barátjával részt vehet lelkigyakorlaton. Előfordul az is, hogy egy csoport közösen igényli ezt. A „Bokor” és az egyes „ágak” is szerveznek lelkigyakorlatokat, ezek kettő-négy naposak. Nyáron két típusuk van: külön kezdőknek és külön csoportvezetőknek, mindkettőt „áganként” szervezik. A kezdőknél a reggeli misét előadások követik, amelyeket megbeszélnek. Esténként pedig ismerkednek egymással, mivel az összegyűlt 20-30 ember különböző csoportokhoz tartozik. Ezek az alkalmak így nemcsak a lelki épülést szolgálják, hanem a lelkigyakorlat vezetőjének személyében a tagok más csoportvezetővel ismerkedhetnek meg, az ismerkedési estek pedig a horizontális kapcsolatok kialakulását teszik lehetővé. A csoportvezetők lelkigyakorlatán az előadások közötti idő az elmélkedésé, és külön időt szentelnek az „ág”, a „Bokor” közös ügyeinek megvitatására. Az ilyen

alkalmak és a „képviselőt” megbeszélései a „Bokor” fórumai, ahol sokszor éles vitákban alakul a „Bokor” arculata, és születnek azok az állásfoglalások, amelyet azután mind a csoportok, mind a „külvilág” felé képviselnek. Ősztől tavaszig hétvégenként rendeznek lelkigyakorlatokat, ezeken részt vehetnek kezdők és csoportvezetők egyaránt, bármelyik „ágból”. Mivel egyre kevesebb plébánia áll rendelkezésükre, nem ritka, hogy kénytelenek egy-egy lakásban tartani a lelkigyakorlatot.

A rendszeres találkozókon és a lelkigyakorlatokon kívül is töltenek együtt időt, például együtt kirándulnak, sportolnak. A különféle ünnepeket különböző szinteken ünneplik, így a karácsonyt „ág”-szinten, a pünkösdöt „Bokor”-szinten.

A bulányisták mind családi életükben, mind munkahelyükön, mind közösségeikben a jézusi tanításokkal való mind tökéletesebb azonosulásra törekcszenek. Nagyon komoly szociális szolgálatot végeznek. Jövedelmük 20 %-át – tehát nem egyszerűen feleslegüket – a harmadik világ éhezöiek juttatják el. A magyar társadalom elesettjeit – a magányos öregeket, a kábítószeres fiatalokat – elsősorban lelki és természetbeni támogatással segítik. Erőfeszítésük nagyságát kiemelik, hogy általában sok gyereket nevelnek, ugyancsak hitbeli meggyöződésből. Magyarországon ugyanakkor közismert szociológiai tény, hogy a harmadik gyerek vállalása már a család életszínvonalának komoly romlásával jár együtt.¹¹

A gyerekek pasztorációjával korábban a „Bokor” nem foglalkozott. A gyerekek nevelését teljesen a szülökre, illetve az egyházi hitoktatásra hagyta. Most felnövä gyerekeik azonban – akik immár a „Bokor” negyedik generációját

¹¹ A kilencvenes években ez már a második gyerek vállalásánál igaz. (A szerk.)

alkotják – egyre inkább igénylik maguk is a közösséget. Így ma már beindult ez a munka, amelyhez a regnumiaktól tanultak módszereket, szervezési formákat.

A bulányistákat mind keresztény bázisközösségi, mind értelmiségi értékeik arra indítják, hogy toleránsak és nyitottak legyenek más felekezetbeliekkel szemben. Ezt jelzi, hogy van közöttük néhány protestáns is, de a katolikus egyházi szabályok eléggé megnehezítik a protestánsokkal való közösség szélesebb körű gyakorlását.

A katolikus karizmatikusok bázisközösségi mozgalma

Pünkösdiék a húszas évek vége óta vannak Magyarországon, de a többi felekezetre – mint a világ más részein is – semmilyen hatást nem tudtak gyakorolni évtizedeken át. Ezzel szemben igen erős előítéletek és ellenszenv kísérte őket. A hetvenes évek elejétől azonban Magyarországon is éreztette hatását az újpünkösdi mozgalom, főként a kis-egyházak hívei között. A két nagy protestáns egyházban, a kalvinisták és a lutheránusok között, a mozgalomnak nem sikerült áttörni az előítéleteket, az újpünkösdiék vagy hallgatásra kényszerültek, vagy pedig kisodródtak egyházukból.

A katolikus karizmatikusok magyarországi történetének kezdetét 1976-ra teszik, amikor egy katolikus pap szentlelekkeresztséget kapott egy református pap imája nyomán. Ez a katolikus pap ezután hirdetni kezdte a karizmatikus tanításokat a saját plébániáján, és mindenfelől hozza jártak a katolikusok. A hetvenes évek végén már 10-15 karizmatikus katolikus papot tartottak számon.

A karizmatikus bázisközösségi mozgalomhoz ma 20-25 pap tartozik, és mindegyikük több – maximálisan hat hét

csoport gondozását, irányítását látja el. Ezek természetesen interparochiális csoportok, és tagjaik a saját plébániájukra is eljárnak. Egy csoportba körülbelül 15 hívő tartozik, akik kéthetente-havonta találkoznak. A pap laikusokat bíz meg a csoportok vezetésével, távollétében ők vezetik az imát. A csoportokhoz tartozók létszámát körülbelül 1000 főre lehet becsülni.

Nehéz megállapítani, hogy összesen hány karizmatikus katolikus van ma Magyarországon, ugyanis csak egy részük tartozik a karizmatikus bázisközösségi mozgalomhoz. A többiek más bázisközösségi mozgalmak – így a Regnum Marianum és a „Bokor” – tagjai, vagy különálló csoportokat alkotnak, és olyanok is vannak, akik egyáltalán nem különülnek el az egyházon belül. Valószínű, hogy többen – köztük papok is – gondosan elrejtik karizmatikusságukat.

A karizmatikusok helyzete a Magyar Katolikus Egyházban kissé felemás. Mivel protestáns hatásra indult el a mozgalom, ez kezdetben szoros közösséget teremtett a katolikus és a protestáns karizmatikusok között; ökumenikus imaközösségeket hoztak létre. Ez azonban bizonyos eltávolodást hozott a katolikus tradícióktól. Jelenleg is – a mértéktartóbb – bírálatok azért érik őket a katolikus oldalról, mert nem eléggé katolikusok.

A protestánsokhoz fűződő kapcsolat ma már nem annyira szoros. Egy idő után kiütköztek a hitelvi ellentétek: a karizmatikus katolikusok túlságosan katolikusoknak tűntek a protestánsok szemében. A közösség meglazult, és a katolikusok keresni kezdték, hogyan lehetnének katolikusként karizmatikusok.

A hierarchia részéről nem érték támadások a mozgalmat, de támogatásban sem részesülnek. Miután VI. Pál pápa 1975-ben áldását adta a karizmatikus katolikusok mozgalmára, a magyar püspöki kar hallgatagsága kissé hűvösnek tűnik. Az állásfoglalás nagyon is szükséges

volna, mert – a magyar hagyománynak megfelelően – a katolikus hívek és papok nagy többsége súlyos előítéletekkel viseltetik a karizmatikusok iránt.

Ebben a helyzetben a karizmatikus papok – többségükben káplánok – a maguk szolgálati helyén általában nem nyilvánulhatnak meg karizmatikusként. Az egyik fővárosi templomban havonta egyszer tartanak ugyan karizmatikus misét, de ezt még ennek a templomnak az előterében sem hirdeti semmilyen kiírás. Egyébként maga a mise is kevés karizmatikus sajátosságot mutat, ha például francia karizmatikus találkozókkal hasonlítjuk össze.

A mozgalomnak saját írásos anyagai vagy kiadványai nincsenek, külföldi karizmatikus szerzők műveit pedig nem jelentették meg a hazai egyházi kiadók. Csak az ausztriai magyar nyelvű könyvkiadás által lehet tájékozódni a karizmatikus kérdésben. Külföldi kiadványok persze csak kevesekhez jutnak el.

Valószínűleg minden szempontból segítségére lenne a mozgalomnak, ha kiépülnének kapcsolatai más országok karizmatikus katolikusaival. Ebben az irányban épp csak a kezdő lépéseket tették meg.

A magyar katolikus karizmatikusok ma elsősorban saját tapasztalataikra utaltan fejlődnek. Ez a fejlődés teológiai felismerésekhez vezet, és az együttlétek tartalmát is alakítja a tagok igényei szerint. Így az együttműködő csoportok lassan közösségekké válnak.

A Focolare-mozgalom és az „Éljük az Igét”-mozgalom

Az „Éljük az Igét”-mozgalom tagjait mintegy 2000-re becsülik Magyarországon. Ennek magközösségeit adják a *focolarék* (tűzhelyek). A hetvenes évek eleje óta jönnek

létre csoportok a Chiara *Lubich* által Olaszországban elindított Focolare-mozgalom szellemében.

A csoportok építésének két alapigéje: „Ahol ugyanis ketten vagy hárman összegyűlnek a nevemben, ott vagyok közöttük.” (Mt 18,20) és „Amint én szerettelek benneteket, úgy szeressétek ti is egymást. Arról tudják majd meg rólatok, hogy a tanítványaim vagytok, hogy szeretettel vagytok egymás iránt.” (Jn 13,34–35) Ezek alapján a közösséget szentségi valóságnak, Jézus megjelenítőjének tekintik. Csoportjaikat befelé fordulóvá teszi, hogy fő törekvésük egymást minél tökéletesebben szeretni. Közösségük által mint Jézus megjelenítői akarnak hatni kovászként az egyházban és a „világban”.

Az elkötelezettség fokának megfelelnek a közösségi formák, amelyekben élnek. Az ún. magközösségek életközösséget, valóban közös tűzhelyet hoznak létre, azaz összeköltöznek és megosztják vagyonukat. A periféria tagjai hetente-kéthetente találkoznak csoportjukkal. Egy-egy csoportnak 6-12 tagja van, ha a létszám megnő, kettéválnak.

Mint más országokban is, ez a mozgalom Magyarországon is alapvetően laikus mozgalom. A hozzá tartozó papok nem töltenek be vezetői tiszteket. De a vezetői tisztnak általában nincsen igazán jelentősége. A csoportok interparochiálisan szerveződnek, de tagjaik a plébániai munkában is részt vesznek.

A mozgalom több országban ökumenikussá vált. Amennyire sikerült megállapítanom, Magyarországon ez egyelőre csak nyitott szellemben nyilvánul meg.

A kívülállókkal való kapcsolatot az a felfogás határozza meg, hogy minden emberben van valami Jézusból, ezt kell benne felfedezni és szeretni. Ebben az értelmezésben minden szolgálat, amelyet embereknek tesznek, Jézusnak tett szolgálat, az emberek szeretete pedig egészen konkrét érte-

lemben Jézus szeretete. Ez számos országban a szociális szolgálatban realizálódik. A magyar mozgalom nem szervez tagjainak ilyen szolgálati formákat.

A mozgalom ideológiájából következik az egyházhoz fűződő kapcsolata is. Miután a szeretet és az egység, a közösség megőrzése mindenekelőtt fontos, ezért tagjaik az egyház iránti feltétlen engedelmességet gyakorolják, minden konfliktus elől határozottan kitérnek.

Az, hogy a magyar egyház tolerálja őket, kissé felemás módon fejeződik ki: a hivatalos egyházi hetilapban havonta megjelenik az az íge, amelyet a tagok a következő hónapban „megélnék”, de az nincsen jelezve, hogy ez ennek a bázisközösségi mozgalomnak az ígéje.

A mozgalom helyzetét nehezíti, hogy a magyar állam minden eszmei áramlattal szemben gyanakvó, amely a nem szocialista világból érkezik. A bizalmatlanság eddig csak abban nyilvánult meg, hogy a rendőrség néhány tagot igyekezett lebeszélni arról, hogy részt vegyen a mozgalomban. Ez mindenesetre fokozott óvatosságra és konspirációra készítette őket. Egyáltalán nem rendeznek nagy találkozókát, és egyáltalán nem nyilatkoznak. Éppen ezért elég nehéz tájékozódni felőlük.

A „Taizé-i csoportok”

Ez a legfiatalabb, mozgalomnak alig tekinthető csoportosulás Magyarországon. Kialakulását két tényező segíti: egyrészt a katolikusok között egyre erősödő igény, hogy kisközösségekben éljék hitüket, másrészt a „*Communauté de Taizé*” hatása.¹²

A franciaországi Taizé nevű faluban (Burgundia) a negyvenes években jött létre egy lutheránus testvérközösség. Ma különböző nemzetiségű és felekezeti szerzetesek alkotják. A szerzetesek többsége polgári foglalkozást űz, és kevesetükből tartják fenn magukat. Adományokat egyáltalán nem fogadnak el.

A Taizé-i szerzetesek évente találkozókat rendeznek a fiatalok számára, akik a világ minden részéről, a legkülönbözőbb felekezetekből érkeznek hozzájuk, de hitetlen érdeklődőket is szívesen látnak. Nem kívánnak létrehozni sem csoportokat, sem mozgalmat, így nem egészen jogosult a követőiket „Taizé-i csoportoknak” nevezni. A szerzetesek nem állítanak fel normákat a rajtuk kívülrők számára, mindössze annyit hirdetnek, hogy ki-ki igyekezzen keresztényként élni a maga helyén, és ennek nincsen mindenütt és mindenkire érvényes receptje. A találkozókon részt vevő fiataloknak azt tanácsolják, hogy hazaérve keressék fel saját egyházközségüket, és annak munkájába kapcsolódjanak be. A magyar csoportok tagjai ezt meg is teszik, de még többet is akarnak: Taizé szellemében élni egyházukban.

A csoportok egy része úgy jön létre, hogy akik közösségre vágnak, valamilyen sajátos formát és eszmét keresnek a maguk számára, és ezt a „Taizé-i lelkeségben” találják meg. A másik út az, hogy akik Taizében jártak, és a találkozón szerzett élmények mélyen hatottak rájuk, hazaérkezve igyekeznek létrehozni olyan csoportokat, amelyekben ezeket az élményeket megőrizhetik és továbbadhatják. Azután a csoportok is keresik egymással a kapcsolatot.

Néhány éve kísérletet tettek rá, hogy megszervezzék egy találkozót: ki-ki annak szólt, akit ismert, és 100-an gyűltek össze. Ennek az információnak az alapján legfeljebb néhány százra becsülhetjük őket. Többségük katolikus, a többi felekezetből leginkább az evangélikusok között vannak tagjaik. A katolikus csoportok felekezetiileg homogének.

A „Taizé-i csoportok” csaknem tisztán laikus mozgalom. Taizében a vendégként jelenlévő papok tartanak mi-

seket, a találkozók sajátos szellemét azonban a templomi meditációs alkalmak adják. Ehhez nem kell pápi közreműködés. A magyarországi csoportok mégis igyekeznek megnyerni papokat támogatásukra és lelkivezetőül Regnumi papok közül találtak ilyen támogatóra

A csoporttalálkozókon Taizében tanult meditatív énekeket énekelnek, meditatív imákat mondanak, és a sajátosságokhoz tartozik a sok meditációt szolgáló csend

Többen megkapják postán a „*Letter from Taize*” című, néz nyelven (magyarul nem) megjelenő kéthavi periodikát. Ezt lefordítják, és gépelt formában terjesztik egymás között, tartalmát megbeszélik a találkozókön. Próbálnak közös zárandoklatokat szervezni Taizébe, és az ott rendezett találkozókra közösen felkészülni a megadott téma szerint

A „*Communauté de Taizé*”-t bizonyos politikai elkötelezettség is jellemzi. Két kérdést tartanak különösen fontosnak: a béke ügyét és a harmadik világ szegényeinek sorsát. Hirdetik a felekezetek közötti megbékélos és a népek egymás iránti bizalmának szükségességét. A szerzetesek szolidaritást vállalnak a szegényekkel, de felismerték, hogy sem az evangélium hirdetésével, sem a szociális szolgálattal nem lehet elérni sorsuk lényeges megváltoztatását, mert a szegénység alapvető oka társadalmi, a javak igazságtalan elosztása. Ez a felismerés arra indítja őket, hogy a hagyományos segítségi módok mellett újakat keressenek. A maguk szerény lehetőségei mellett igyekeznek befolyást gyakorolni a világpolitikai eseményekre. Ennek jegyében tett látogatást 1985-ben Roger *Schutz*¹, a közösség alapítója és vezetője Perez de Cuellar ENSZ főtitkárnál

¹ Schutz: 1983-ban néhány napos látogatást tett Magyarországon, de egyetlen templomban, sőt templomon kívül sem kapott lehetőséget arra, hogy szóljon a magyarokhoz.

A magyarországi „Taizé-i csoportok” számára gondot okoz a Taizé-i politikai magatartás megvalósítása a magyar társadalmi viszonyok között. A szerzetesek politikai célkitűzései tulajdonképpen nincsenek ellentétben a hivatalos magyar politikával. Bárki támogathatja a hivatalos magyar békemozgalmat. A papoknak egy időben gyakorlatilag kötelező volt a részvétel, a klérus lejáratajának egyik legfőbb eszközül éppen a „békepapok” tevékenysége szolgált. A hivatalos békemozgalom ideológiája szerint a béke fő védelmezője a szocialista világ, fő ellensége pedig a kapitalizmus. Ezen az állami békemozgalmon kívül viszont senki sem léphet fel nyilvánosan még a béke mellett sem. A szociális szolgálatnak is elég szűk tere van, mivel az állam ezt is saját feladatának minősítette, és ott sem veszi szívesen a keresztények segítségét, ahol nem tud eleget tenni kötelezettségének.

Az állam igen korlátozott képet alkotott a vallásos tevékenységekről, és e korlátok között akarja tartani a tényleges tevékenységet. Az evangélium hirdetése az állam megítélése szerint a papok privilégiuma, helye pedig a templom. A vallás a hívők „maganügye”, amely két aktivitásban nyilvánulhat meg: abban, hogy sok gyereket nevelnek – mivel Magyarország népesedési gondokkal küzd; és abban, hogy a munkahelyükön szorgalmasabban dolgoznak, mint a hitetlenek – mivel a rossz munkaszervezés, a központi bérkorlátozás és a nagy állami elvonások miatt a munkafegyelem általában rendkívül laza. Minden olyan törekvés, amely ennél nagyobb teret akar szerezni a hívőknek, rendszerellenesnek minősül. Végző soron a hit, mint a hivatalos ideológiától eltérő világnézet, önmagában véve is politikailag gyanúsnak számít. Érthető, ha az utóbbi évtizedekben a hívők természetes védekezésül a teljes politikamentességre törekszenek. Így egyelőre vitatott kérdés a „Taizé-i csoportokban”, hogy hogyan vonatkoztassák

magukra a „*Communauté de Taizé*” politikai elkötelezettségét. De az állam bizalmatlanságát máris megtapasztalhatták egy-két „beszélgetés” és egy beépített besúgó leleplezése nyomán.

A hierarchiával nincsenek konfliktusaik. Évekig nem volt ugyan ajánlatos kiejteni Taizé nevét, de ma már elismerik tekintélyét a Magyar Katolikus Egyházban is. Ugyanakkor magától értetődik, hogy ezek a csoportok éppúgy semmilyen fórumot nem kapnak a katolikus sajtóban, mint az összes többi bázisközösségi mozgalom. Az egyház kevésbé tájékozott tagjai, vagyis a nagy többség nem ismeri őket, legfeljebb a bulányisták létezéséről tudhat, mivel az őket elítélő írásokat olvashatta az egyházi hetilapban.

Általános jellemzők, kapcsolatok, hatások

A magyar katolikus bázisközösségi mozgalmaknak – mint az eddigi leírásból kitűnik – több közös jellemzőjük van.

Magyarországon különösen fontos a protestánsokkal való együttműködés készsége. A magyar egyházak történetének régi hagyománya az egymás közti viszálykodás. A többségi katolikus egyház a protestánsok rovására, a nagyobb kálvinista egyház a kisebb lutheránus rovására próbált előjogokat szerezni.

A mai helyzetet az egyházak vezetőinek szintjén bizonyos fokú egyetértés jellemzi: valamennyien lojálisak az állammal szemben. Barátságuk megnyilvánul abban, hogy együtt ünneplik szolgálati évfordulóikat, születésnapjukat és állami kitüntetések átvételét. A különböző felekezetekhez tartozó alsóbb papság lényegében elszigetelt egymástól, és ha ritkán előfordul is egy-egy baráti kapcsolat, az érintkezés lehetősége kevés, illetve formális, ilyen a kötele-

ző jellegű politikai gyűléseken – például a békemozgalom keretében – való részvétel. A hívek kapcsolatának javítására is kevés kezdeményezés történik, különösen a nagyegyházakban.

Két tényező akadályozza a valódi kapcsolatok kiépülését. Az egyik az, hogy az államnak nem érdeke a felekezetek együttműködése, mert együtt túl nagy erőt képviselnének. A másik az, hogy amíg a vallásosság a templom falai közé szorul és csak a hívők „magánügye” lehet, addig az ökumenizmusnak nincsen tere.

A bázisközösségi mozgalmak nemcsak a protestánsok iránti pozitív attitűdjükkel járulhatnak hozzá a felekezeti kapcsolatok erősödéséhez, hanem azáltal is, hogy a vallásosság életterét igyekeznek kitágítani.

A magyar bázisközösségi mozgalmak másik közös sajátossága, hogy tagjaik csaknem kizárólag városiak, fiatalok és értelmiségiek. Rendszerint mindenütt ezek a rétegek élnek a legtudatosabban, és ők tekintenek a legkritikusabban a világra. Magyarországon azt is figyelembe kell venni, hogy 1945 óta milyen változáson ment át e két rétegnek a valláshoz és az egyházhoz való viszonya.

Az értelmiség a társadalmi rétegek közül elsőként vonult ki az egyházból. A hatalom jóval nagyobb nyomást gyakorolt rá, mint a munkásokra vagy a parasztokra, és nagyobb sikerrel is, mert az értelmiségieknek volt a legtöbb vesztenivalójuk. A „munkáshatalom” szemében minden értelmiségi megbízhatatlan volt: ha valakiről kiderült, hogy templomba jár, ez csak beigazolta a gyanút. A leggyakoribb büntetés az állásvesztés volt: értelmiségiek tömege vált egyik napról a másikra segédmunkássá. A totalitárius társadalom valósága egyszersmind nyilvánvalóvá tette, hogy a kommunisták megváltó ideológiája üres szólam. Ezzel az ideológiával mindig csak egy elenyésző kisebbség azonosult.

Mégsem nyíltott tér más világnézetek számára, mert a kommunista ideológia hiányzó erejét a hatalmas erőszak pótolta. Így az ötvenes és hatvanas évek fiataljainak többsége egyáltalán nem került kapcsolatba az egyhazzal: ateista szellemű iskolában nőtt fel, ahol a vallásos ismeretek minimumát sem kapta meg. Akiket a marxista-leninista ateizmus nem elégített ki, egyre nehezebben találtak útbaigazítást.

A liberalizálódás a hetvenes években megengedte, hogy azok, akik korábban csak külsőleg alkalmazkodtak a politikai-ideológiai elvárásokhoz és megőrizték hitüket, ismét szorosabbra fűzzék kapcsolataikat az egyhazzal. A társadalom világnézeti válsága azonban elmélyült, hiszen ebben a helyzetben a hivatalosan uralkodó kommunista világnézet immár teljesen érdektelenné vált. A világnézeti választ kereső értelmiség és az új generáció egy része ismét a vallás felé fordul, és közülük toborzódik a bázisközösségi mozgalmak résztvevőinek túlnyomó része.

A mozgalmak egymás közötti kapcsolatait nem pusztán hasonlóságaik miatt alakultak kedvezően.

A „földalatti egyház” időszakában a *Regnum Marianum* és a vele együttműködők között tökéletes egyetértés volt a célok tekintetében. Így alig különböztették meg magukat egymástól.

A később kialakult bázisközösségi mozgalmaknak is eleinte az volt a legfőbb értékük, hogy személyes kapcsolatot teremtettek, közösséget nyújtottak az eddig egymástól elszigetelődött hívek számára. Továbbra sem volt túlzott jelentősége annak, hogy ki hova tartozik. Az egyes mozgalmak a hetvenes évek vége óta kezdenek egyre határozottabb arculatot ölteni.

Ez közvetlenül kimutatható a hitekkel eltérő hangsúlyozásában, a normákban, a szervezeti formákban. Egyre in-

kább nyilvánvalóvá válik, hogy az egyes mozgalmak különböző típusú igényeket elégítenek ki az emocionalitás és intellektualitás, extra- és introvertáltság, elkötelezettség, a normarendszer kötöttsége, a társadalmi feladatok felvállalása stb. terén. A hozzájuk való csatlakozás tehát már nem pusztán egy mélyebben átélt kereszténység melletti döntés és az azt megerősítő közösség keresése, hanem bizonyos sajátos látásmód, liturgia, közösségi forma, esetleg életforma választása is. A különbségek kirajzolódásának természetes folyománya, hogy megindult a résztvevők átrendeződése a mozgalmak között.

Természetesen továbbra is vannak közös célok: minden bázisközösségi mozgalom az egyház kovásza akar lenni, és elő akarja segíteni annak megújulását. De ezt mindegyikük a maga módján kívánja elérni.

Ezek a különbségek nem állították szembe egymással a mozgalmakat. Nemcsak tagjaik érintkeztek továbbra is, hanem vezetők is rendszeresen találkoztak egymással. Meghívták egymás papjait lelkigyakorlatot tartani. A plébániákon a bázisközösségi papok helyet adtak más csoportosuláshoz tartozók lelkigyakorlatainak. Más mozgalmakhoz tartozó papokat és világiakat hívtak meg előadást tartani csoportjaikba. Bizonyos módszerek cseréi is folytak – említettem már, hogy a bulányisták átvettek pedagógiai módszereket a regnumiaktól. A kapcsolatot általában a kölcsönös megbecsülés jellemezte. A hierarchiával támadt konfliktusokban szolidárisak voltak egymással.

Nehéz egészen biztosan meghatározni, hogy mikor következett be változás a helyzetben. Alighanem döntő jelentősége volt annak, hogy 1982 tavaszán a püspöki kar elítélte Bulányi atya tanításait, és tevékenységüket felforgatásnak minősítette. A bulányisták mint fekete bárányok elkülönítésére irányuló taktika jól kiszámított politikának bizonyult, mert arra készítette a többi bázisközösségi moz-

galmat, hogy válasszanak a szolidaritás és az engedelmeség között. Az eredmény: fokozott óvatosság az engedelmeség kérdésében, szigorúbb konspiráció és a mozgalmak egyetértésének bizonyos fokú meglazulása.

Kapcsolataikból most sem hiányzik a kölcsönös megértés, de felerősödött a kritikai hang egymással szemben. Nem lehet pontosan megállapítani, hogy ezt milyen mértékben idézte elő a prímás politikája és mennyire a mozgalmak különbségeinek megnövekedése. Az biztos, hogy az egyszerű tagok kapcsolatai továbbra is elég erősek. Ennek legszebb megnyilvánulása, hogy a különböző mozgalmakhoz tartozó hívek továbbra is remekül együttműködnek a plébániákon.

A bázisközösségek egyházmegyei, kovászként ható tevékenységének elsődleges terepeit ugyanis a plébániák. Mint említettem, csoportjaik interparochiális módon szerveződnek, de ki-ki részt vesz a saját plébániája munkájában. Ha a plébános nem tagja bázisközösségnek (és általában nem az), akkor a konspiráció miatt gyakran nem is sejtik, hogy legaktívabb hívei bázisközösségek, és hogy melyikük melyik mozgalomhoz tartozik. Valamennyien együttműködve, nagy türelemmel és tapintattal igyekeznek befolyásolni a pap munkáját. Bizonyos értelemben nyomást gyakorolnak rá annak érdekében, hogy lelkészi munkáját magasabb színvonalon és nagyobb intenzitással végezze. Amennyire az egyházi törvények megengedik, atvállalnak vele feladatokat, részben azért, hogy tehermentesítsék, de sokszor azért is, mert alkalmatlan azok ellátására. Ötleket adnak a hívek aktivizálására és segítenek a szervezésben.

A bázisközösségek tagjai tehát a papon keresztül, közvetve is hatnak egyházközségük tagjaira. Nem egyszer százezrekben is mérhető eredményeket érnek el, például egy betámasztási plébánián négyről 150-re ugrott a hitoktatásra járó gyerekek száma. A magyar bázisközösségi mozgalmak sze-

repe tehát jóval nagyobb az egyházban, mint amire a hívek közötti számarányukból következtetni lehetne.

A legerősebb hatást természetesen a csoportokon belül fejtik ki. Segítik tagjaikat keresztény, katolikus öntudatuk kialakításában. A face-to-face csoportok szerepe az, hogy a hasonlóan gondolkodókkal kialakított szoros kapcsolat megerősíti a résztvevőkben hitük létjogosultságát, és támaszt nyújt a hit megéléséhez. A teológiai képzés hozzásegíti a hívőket, hogy a hit alapjára szilárd meggyőződést, koherens világnézetet építsenek fel. A kulturális képzés elősegíti a keresztény értékrend interiorizálását, a keresztény gondolkodásmód elsajátítását és alkalmazásának képességét. Mindezek eredményeként lesz képes a hívő megtalálni társadalmi identitását, felismerni saját igényeit és értékeit, szerepét az egyházban és a társadalomban.

Azt mondhatjuk, hogy a magyar bázisközösségi mozgalmak ellátják azokat a funkciókat, amelyeket a Szentszék tőlük – mint az egyház reménységeitől – vár: mély hitű, intenzív lelkiéletet élő, a katolikus tanításokat jól ismerő, az egyházi munkában aktív, tanúságtevő, jótékony munkát is vállaló keresztényeket nevelnek. Legfeljebb csak a politikai jellegű feladatok vállalásában maraszthalhatók el, amennyiben a béke, az igazságosság és az emberi jogok megvalósulása érdekében nem tesznek túl sokat.

A magyar egyházi hierarchia mégsem büszkélkedik velük, sőt egyenesen agyonhallgatja őket. Ez a magatartás egyrészt az egyház és az állam viszonyából következik.

Az államnak egyáltalán nem fűződik érdeke ahhoz, hogy az egyház megújuljon, ezért az állammal lojális hierarchia a legjobb esetben is úgy tesz, mintha nem tudna a bázisközösségekről, de ha szigorodni érzi az állami elvárást, üldözni is hajlandó őket.

A papság magatartását az engedelmisségre hivatkozva könnyen befolyásolja a püspöki kar. Ehhez párosul a politikai hatalom nyomása: ha a hívek túl intenzív hitéletet élnek egy plébánián, ott megjelenik a rendőrség, hogy rájesszen a plébánosra, aki azután maga próbálja lebeszélni nyáját az aktivitásról. Az amúgy is túlterhelt papoknak egyébként sem fűződik személyes érdekük az egyházi élet megélénküléséhez, ez csak a világegyház általános érdeke. Többségük ragaszkodik a hagyományos tekintély megőrzéséhez, és ezért nem látja szívesen a laikusok terhdítási törekvéseit.

Igaz, 1978 óta a Magyar Katolikus Egyház lehetőséget ad a laikusoknak, hogy teológiai képesítést szerezzenek a Teológiai Főiskolán. Mindmáig nyitva maradt azonban az a kérdés, hogy az egyház igénybe veszi-e a szolgáltatukat, és ha igen, milyen formában. Laikusoktatók már vannak, és egyes megüresedett plébániákra is helyeztek laikusokat, de számuk egyelőre töredéke azokénak, akik elvegezték a főiskolát.

A klérus tartozkodását a laikusok bevonásától jól mutatja az egyik szerzetesrend tartományfőnökének állásfoglalása 1985 végén. Az egyik fővárosi templomban tartott előadásán egyértelműen azt az álláspontot képviselte, hogy az egyházban a klérusé a vezető és a laikusoké a vezetett szerepe, és e tekintetben nem is lehet szó semmiféle változásról. A laikusoknak a világban kell megkeresniük a maguk feladatait, méghozzá önállóan, nem az egyháztól várva ötleteket. A vitában felszólaló világiaknak arra az ellenértésére, hogy az aggasztó paphiány miatt szükségesnek látszik a laikusok bevonása a lelkeszi munkába, a tartományfőnök kijelentette: az aggodalom túlzott, és nimesen szó arról, hogy az egyház a közeljövőben nagyszámú laikus

szolgálatát akarná igénybe venni, hiszen már az eddig alkalmazott laikusokkal is sok probléma van.¹⁴

A másik oldalról nézve: a laikusok elégedetlenek a papok munkájának színvonalával és hatékonyságával. Az állami egyházpolitika az ötvenes évek óta olyan mértékben korrumpálta a papság jelentős részét, hogy az elvesztette a hívek megbecsülését és bizalmát. Ebben az egyházi légkörben igen nehezen teljesíthető a Szentszék által elvárt őszinte és lojális viszony a pásztorokkal, és érthetően még súlyosabb gond ez a bázisközösségi mozgalmak számára, amelyek kétségtelenül a Magyar Katolikus Egyház legtudatosabban gondolkodó híveit tömörítik.

¹⁴ Tomka Ferenc idézett cikkében (1982.1.) írja: „A kép teljességéhez tartozik továbbá, hogy az idézett 1978-as évkönyv szerint a világegyházban minden 10 lekipásztorkodó papra 28 lekipásztori munkatárs - állandó diakónus, szerzetes testvér és nővér vagy világi katekéta jut (sőt Afrikában 80). - Az európai átlagban 10.000 katolikusra 9 pap és 21 lekipásztori munkatárs (azaz 30 lekipásztor) jut, Magyarországon viszont mindössze 4,6 pap.”

AZ ÁLLAMI EGYHÁZPOLITIKA ÉS A KISEGYHÁZAK 1945 UTÁN

(Adalékok egy kevésbé kutatott témához)¹

Módszertani nehézségek

Az Állami Egyházügyi Hivatal archívuma, amely a legfontosabb dokumentumokat szolgáltatathatna a témához, ma még hozzáférhetetlen a kutatók számára. A kisegyházak története jórészt megíratlan, a fellelhető résztörténetek pedig inkább az 1945 előtti időszakai foglalkoznak.² A kisegyházak 1945 óta publikált dokumentumai a szocialista állam iránti lojalitásukat és helyzetükkel való tökéletes elégedettségüket hangsúlyozzák.³ A források, amelyekre tá-

¹ 1990 novemberében készített előadás. A szerző külön kutatásokat végzett hozzá, de feltehetően felhasználta a London melletti *Keston College* számára e témában 1986-ban készített rövidebb tanulmányának anyagát is. Amennyiben a Keston College-ban nem őrizték meg a számukra készült tanulmányt, az teljesen elveszett. (A szerk.)

² Szigeti Jenő: *Fejezetek a H. N. Adventista Egyház magyarországi történetéből*, Adventista Egyház, h. n. 1985; Szigeti Jenő: „*És emlékezzél meg az attról.*” *Tanulmányok a magyarországi szabadegyházak történetéből*, SZET, Budapest, 1981. Az egyetlen munka, amely az 1945 után történetekre is kitér. Kardos László és Szigeti Jenő: *Boldog emberek közössége. A magyarországi nazarénusok*, Magvető, Budapest, 1988.

³ lásd a Szabadegyházak Tanácsának lapját, a *Békehírnököt*, továbbá pl. *Az állam és az egyházak közötti egyezmény 25. évfordulóján tartott jubileumi megemlékezés dokumentumai*, SZET, Budapest, 1974; Palotay Sándor: *A Magyarországi Szabadegyházak Tanácsa taggyeházainak konfesszionális hírsége és ökumenikus elkötelezettsége*, SZET, Budapest, é. n.

maszkodhatom, a téma kimerítő tárgyalását tehát nem tesszük lehetővé, de az állam és a kisegyházak viszonyának sajátos vonásai megragadhatók a segítségükkel.

Az is nehézségeket okoz, hogy a rendelkezésre álló dokumentumok homályban hagynak alapvető eseményeket, a jogi terminusokat nem értelmezik világosan. Olyan elemi tényeket sem lehet egyértelműen megállapítani, mint az, hogy a Szabadegyházak Szövetsége mikor változtatta a nevét Szabadegyházak Tanácsára. Az egyházak jogi helyzetét az 1895. évi XLIII. tc. szabályozta, amely a kommunista rezsim idején is érvényben maradt, ám 1947-ben újabb törvényt fogadtak el, amely egyes viszonyokat újr szabályozott, miközben másokról „megfeledezett”. Így például egyenlő jogokat biztosított a bevett és az elismert felekezeteknek, az el nem ismert felekezetek jogi helyzetét azonban nem szabályozta. A gyakorlati változások jogi alapjai teljesen homályosak.

A szocialista állam egyházpolitikájának jövőbeni kutatása nyilván nagyobb teret fog szentelni a történeti egyházaknak, mint a kisegyházaknak, hiszen politikai súlyuk jóval nagyobb volt. Témaválasztásomat mégis leszűkítem, amit nemcsak az indokol, hogy fő kutatási területemnek a kisegyházakat tekintem, hanem az is, hogy ugyan az állam sok tekintetben azonos módon kezelte az egyházakat, a kisegyházak helyzetének voltak sajátos vonásai. Elsősorban ezek leírására törekszem.

A kisegyházak és a háború utáni változások

A második világháború után elindult társadalmi változásokat a kisegyházak – ellentétben a történeti egyházakkal – egyértelmű lelkesedéssel fogadták, és nagy reményeket

füztek hozzájuk. Ez a sokszor naiv lelkesedés korábbi helyzetükből érthető meg.

A háború előtt – a baptistákat kivéve – valamennyien el nem ismert felekezetek voltak, és így a belügyminisztérium fennhatósága alatt álltak, amely gyakorlatilag ugyanúgy kezelte őket, mint az illegális politikai mozgalmakat. Minden gyülekezeti összejövetelüket engedélyeztetniük kellett, azokon 18 éven aluli gyermekeik nem vehettek részt, a csendőrség vagy a rendőrség megfigyelőt ültethetett be istentiszteleteikre, bekérhette előre a predikáció szövegét, és bármikor szétzavarhatta a gyülekezetet, kitilthatta a predikátort stb.

Érvényben voltak ugyan a vallás szabad gyakorlását garantáló törvények, de ezeket a szektának minősített, be nem vett és el nem ismert felekezetekre nem alkalmazták. Számtalan bizonyíték található arra, hogy a szabad vallás gyakorlás legfőbb akadálya nem az állam intoleranciája volt, hanem a történeti egyházaké. Debrecenben készített interjúkban idős szabadkeresztyének elmondták, hogy a harmincas években a detektívek elárulták nekik református pap feljelentése alapján indult az eljárás ellenük. Bakonyesernyén a híveit féltő evangélikus egyház a bányánál próbált eljárni az ott dolgozó punkösdiek ellen. A konfliktusok súlyosságát jelzi, hogy a Református Egyház Szabadfanácса 1946-ban nyilatkozatban követte meg a kisegyházakat: „Részvétlenül és közömbösen szemléltük a szabad egyházaknak a vallásszabadságért vívott küzdelmeit. Sokszor mi magunk is testvérietlen módon bántottuk őket.”¹⁰

Saját gyűjtés

Kardos László: *Egyház és vallásos élet egy mai faluban*, Kossuth, Budapest, 1969, 186–187.

Idézi a *Szabad Egyház* (1949), a teljes szöveg az *Élet és Jövő* 1946. augusztusi számában jelent meg. A kisegyházak és a történeti egyházak viszonyával részletesen foglalkozik Szigeti Jenő: „*És emlékezzél meg az útról*.” dokumentumokat is idéz a 151–164. oldalakon.

A kisegyházak híveit külön sújtotta a törvénynek az az előírása, amely minden szülőt kötelezett rá, hogy gyermekeit valamely bevett vagy elismert vallás szerint neveljék.⁷

Helyzetük tovább súlyosbodott a háború évei alatt. A gyülekezési szabadság 1939 szeptemberi korlátozása után decemberben egy belügyminisztériumi rendelet megszüntette „a honvédelem érdekeit veszélyeztető szektákat” – és legtöbbjüket ebbe a csoportba sorolta, tekintet nélkül arra, hirdettek-e tényleg antimilitarista tanokat.⁸ (Ezt a rendeletet csak 1946 júniusában vonták vissza.)

1944 őszén néhány kisegyház társadalmi tekintéllyel rendelkező vezetője létrehozta a Szabadegyházak Szövetségét (SZESZ). Az októberben keltezett, dr. Kiss Ferenc⁹ nevére kiállított megbízólevél megfogalmazta célkitűzésüket: „a Szövetség a vallás- és lelkiismereti szabadság védelmére és előmozdítására, valamint az emberi jogok biztosítására alakul”¹⁰. 1945 márciusában Emlékiratban kérték az Ideiglenes Nemzetgyűlést és Kormányt, dolgozzon ki egy új vallásügyi törvényt. A szövetséget 1945 júliusában jegyezték be. (Nevét később – feltehetően az ötvenes években – Szabadegyházak Tanácsára változtatták.)

Ahogy a kommunisták kezdték kiterjeszteni befolyásukat a társadalmi élet minden területére, igyekeztek minden szervezetet centralizálni és ellenőrizhetővé tenni. Ennek az elképzelésnek megfelelő szervezetté kezdték átforgatni a SZESZ-t, amely érdekvédelmi feladatainak egyre

⁷ 1895. XLIII. tc. III. fejezet.

⁸ A m. kir. belügyminiszter 363.500/1939. VII. a. számú rendelete, *Budapesti Közlöny*, 1939. december 13.

⁹ Dr. Kiss Ferenc (1889–1966) orvos, az anatómia professzora. A Keresztýén Testvérgyülekezet prédikátora, a Magyarországi Szabadegyházak Tanácsának megalapítója, majd haláláig elnöke. Orvostudományi munkásságáért 1952-ben Kossuth-díjat kapott.

¹⁰ *Saját gyűjtés.*

kevésbé tudott eleget tenni. Minél inkább az ellenőrzés esz-
közévé vált, annál inkább igyekeztek nesztgetéssel és zsa-
rolással rávenni a kisegyházakat a belépésre. Kiszívárog-
tatták, hogy azok, akik kívül maradnak, nem kapnak legá-
ls működési engedélyt.

A kisegyházak egyesítése azonban nehéznek bizonyult.
A különféle – az állam szemében megoly hasonló hitelve-
ket is valló – felekezetek az üldöztetés, majd a teljes betil-
tas évei alatt szétzilálódtak, a belső viszályok miatt szaká-
dasok jöttek létre. A hittérítők egymással vetekedtek or-
szágszerte, az ökumenizmus nem volt tanításuk szerves
része.

A centralizálási törekvéseket gátolta a kisegyházak saját-
os struktúrája. Többségük nem rendelkezett képviselőre
megosztott országos vezető testülettel, szervezetük autonóm
gyülekezetek laza szövetségéből állt, melyek vezetőiket
demokratikusan választották. Tagnyilvántartást nem vezet-
tek, mert nem volt rá szükségük: a gyülekezetekben min-
denki ismerte egymást, a közös ügyeket pedig a gyülekeze-
tek képviselőinek testülete intézte. Költségeiket önkéntes
adakozásból fedezték, az államtól nem kértek és nem kap-
tak támogatást.

A sajátos szervezeti forma szinte lehetetlenné tette a
másutt sikerrel alkalmazott manipulációs módszerek beve-
tését. Ugyanis az egymáshoz lazán kapcsolódó gyülekeze-
teken belül zárt közösségekben élnek a hívek, rendkívül in-
tenzív kapcsolatot tartva egymással. Gyülekezeti szinten ez
hatékony védelmet biztosított számukra a kollaboránsokkal
és besúgókkal szemben. A háború előtt megszerzett kon-
spirációs készségük is segítségükre volt a legnehezebb
időszakokban.

Míg más körökben hatékonynak bizonyult, ha állásuk
 elvesztésével fenyegették meg az embereket, a [kisegyházi]
hívek között ez is csekély eredménnyel járt, mert a kis-

egyházi tanítások nem ösztönzik a világi ambíciókat. Az egzisztenciális hátrányok elviselését megkönnyítette a hitestvéri szolidaritás.

Az állam a SZESZ vezetőségén keresztül tanításbeli változtatásokat is igyekezett kierőszakolni, a belépés feltételül szabva azokat. Ha a kiségyház ezt visszautasította, akkor a SZESZ vezetői cinikusan közölték, hogy a belépés nem kötelező. De ha erre a „szabad” kívülmaradást választották, akkor a helyi hatóságokkal találták szemben magukat.

A SZESZ olyan kemény feltételeket szabott, amely jó néhányuk számára lehetetlenné tette a belépést. Egy 1950 áprilisában kelt SZESZ-levél így fogalmazza meg ezeket:

- „1. Olyan evangéliumi hitelvek, melyeket az illető tagegyház legalább néhány évtizede konzekvensen és könnyelmű változtatgatás nélkül képvisel.
2. A tagegyházaknak ugyancsak néhány évtizedre visszamenő olyan gyakorlati, főleg missziós vonalon megmutatkozó élete, melyben nem szerepel más evangéliumi egyházak nyugtalanítása, onnan csoportok tervszerű kiszakítása...”¹¹

Nem minden feltételt fogalmaztak meg írásban. Az idézettek inkább a kizárásra, mint a felvételre adtak lehetőséget. Ugyanis több kiségyház nem rendelkezett „néhány évtizedes” múlttal, és valamennyien más egyházak „nyugtalanításával” szereztek híveiket. 1947 márciusában arra hivatkozva utasították el az egyik pümkösi felekezet felvételét, hogy már van egy pümkösi tagegyház. Másokat azzal utasítottak el, hogy tanításuk túlságosan eltér a tagegyházakétól. Feltételezhetjük, hogy a döntéseket nem is mindig a SZESZ-ben hozták.

¹¹ A SZESZ Elnöki Tanácsának levele az Evangéliumi Keresztyének Felekezetéhez, Budapest, 1950. április 11. *Saját gyűjtés.*

Egy 1949 decemberében kelt dokumentum kivonatosa ismerteti a SZESZ elnökének tájékoztatóját, amelyet kis-egyházi képviselőknek tartott:

„1. A kormányzat határozott kívánsága, hogy a különböző vallási csoportok eggyé legyenek. Amint látja, a hitvallomasban nincs különbség. Legalább is jelentős különbség.

2. E kívánság egyezik a Szentírással is.

3. Oroszországban 30 év alatt két vallási vonal alakult ki: Evangéliumi Keresztyén és Görög Keleti. Az előbbibe az összes evangéliumi vallási csoport, utóbbiba a görög és római katolikusok olvadtak össze. Romániában három vonal van: az előbbi kettőn kívül protestáns vonal...

(...)

7. A katonai szolgálatot a kormány megkívánja, aki ezt nem teszi, a kormány ellenségnek tekinti. Valamint aki az Evangéliumi Keresztyén vonalat el nem fogadja. (Vagyis aki az egyesülést akadályozza, az ilyeneket mint megbízhatatlanokat a kormányzat nagyon figyelni fogja.) Így volt másutt is. A vitatkozók a bőrönben nem vitatkoztak már...”¹⁰

A SZESZ vezetése több kísérletet tett a pünkösdi irányzatok egyesítésére. A fennmaradt dokumentumokból világosan kitűnik, hogy ez a törekvés nem hitbéli, hanem politikai megfontolásokon alapult. 1949 decemberében az egyik prédikátor így méltatta az egyesülést: „Senki ne kételkedjék vágyunk őszinteségében, egységünk sikerében. Senki ne tekintse emberinek. Isten műve ez. Koszönjük meg Néki. A Szovjet birodalomban teljes vallásszabadságot élveznek hittestvéreink, az Evangéliumi Keresztyének.

¹⁰ A Magyarországi Szabadegyházak Szövetségének elnöke, Dr. Kiss Ferenc tv. [testvér] nyilatkozatai, Káspeszt, 1949. december 13. (Kezirat) – *Sajat gyűjtés.*

Egységük ma már teljes lelki egység.”¹³ A továbbiakban a jegyzőkönyv rögzíti: „Hitelvekül a Szovjetunióban élő Evangéliumi Keresztyének magyarra fordított dogmatikai leírását fogadtuk el... A közgyűlés örömmel és felemelt kézzel fogadta el az olvasottakat.”¹⁴

1958 végén újra elterjedt a hír, hogy amelyik kisegyház nem lép be a SZET-be¹⁵, az illegális szervezkedésnek minősül, és tagjait internálni fogják. A hatalom ismét cinikusan viselkedett: a kívülmaradókat megfenyegette, de belépni sem engedte őket egykönnyen, nehogy kitérhessenek a fenyegetés elől. Az egyik csoport kérelmére adott válaszról így számol be egy levél: „nem teljesíthető, mivel ők is egyedül üdvözítőknak tartják magukat, és csak érdekből kell nekik a Szabadegyházak”¹⁶.

Mekkora volt a szovjet minta hatása?

Sokan feltételezték, hogy a magyar kommunisták a szovjet állam egyházpolitikáját másolták szolgai módon. Véleményem szerint nem így történt.

Vessünk egy rövid pillantást a szovjet egyházak történetére.¹⁷ Az 1918. évi 13. törvény, majd az 1936-os alkotmány is garantálta a vallás szabad gyakorlását. A kommu-

¹³ Jegyzőkönyv az Evangéliumi Keresztyének 1949. december 20-án Kispesten tartott alakuló közgyűléséről. *Saját gyűjtés.*

¹⁴ Uo.

¹⁵ Akkorra már ez lépett a SZESZ helyébe. *(A szerk.)*

¹⁶ Bérces Lajos levele Fábán Józsefhez, 1958. június 10. *Saját gyűjtés.*

¹⁷ A témával könyvtámyi irodalom foglalkozik. Itt csak néhányra hivatkoznék. Trevor Beeson: *Discretion and valour. Religious conditions in Russia and Eastern Europe*, Rev. ed. London, Fount Paperbacks, 1982.; Gerhard Simon: *Church and state opposition in the U.S.S.R.* (Die Kirche in Russland: Berichte, Dokumente. München, Manz, 1970), Berkeley, Ca., Univ. of California, 1974.; William C. Fletcher: *Soviet Charismatics: The Pentecostals in the U.S.S.R.*, Lang, New York, 1985.

ista párt azonban sosem tekintette maganugynek a vallást, milítáns ateista propagandát folytatott az egyházak mint szervezetek és a hívek ellen. A vallásszabadságot nagyon szűken értelmezték, egyházpolitikájuk pragmatista volt.

A kommunisták hatalomra kerülésük után először az ortodox egyház mint az előző rezsimmel összefonódott államegyház ellen indítottak támadást. A Népbiztosok Tanácsa 1918 januárjában fogadta el azt a dekretumot, amely megtiltja a vallásoktatást mind a nyilvános, mind a magániskolákban, és amely az egyházakat megfosztja jogi személyiségüktől és tulajdonlási joguktól.

A szekták működését 1928-ig nem korlátozták, ők történelmük legszabadabb időszakát élték. 1929-ben hozták azt a törvényt, amely azután az összes felekezet és a vallás teljes felszámolását célzó harmincas évekbeli üldözések alapjául szolgált. Megtiltottak a vallási közösségeknek mindenfajta társadalmi, karitatív és oktatási tevékenységet. Gyakorlatilag lehetetlenné tették, hogy a gyerekekkel és a fiatalokkal foglalkozzanak. A templomok egy részét, a kolostorok, szemináriumok többségét, az egyéb egyházi intézmények – iskolák, kórházak, szeretetintézmények – mindegyikét bezárták. Az egyház legális tevékenysége a megmaradt templomok fala közé szorult. De a templomi rendezvények körét is korlátozták – csak istentiszteletet engedélyeztek, imaórát, bibliaolvasást nem. A papokat és a híveket tömegesen vetették börtönökbe, küldték munkatáborokba.

A negyvenes évek némi egyhülést hoztak – a háború bizonyos fokú társadalmi megbékélésre kényszerítette a kommunistákat. Sztálin engedményeket tett az egyházaknak – elsősorban az ortodox egyháznak. 1945 után már külpolitikai érdekek fűződtek az ortodox egyház feltámasztásához, mivel a klérusnak fontos szerepet szántak a nemzetközi békemozgalomban. A már csaknem teljesen elpusztított egyház újjáépíthette szervezetét.

1944-ben hozták létre az Evangéliumi Keresztyének és Baptisták Össz-szövetségi Tanácsát, amelyhez aztán más kisegyházak is csatlakoztak. Az egységet legalább is részben állami nyomás kényszerítette ki, cserében legális működést, relative nagyobb mozgási szabadságot kínálva a belépőknek.

A hruscsovi időszakban, amely a törvénytelenések megszüntetését ígerte a társadalomnak, az egyházak és a vallás újabb üldözési hulláma kezdődött 1959-ben. A nyers erőszakot kifinomultabb, a törvényességnek legalább a látszatát fenntartó módszerekre cserélték. Adminisztratív és propaganda-módszereket kombináltak: újabb templomokat zártak be és bontottak le – lakossági tiltakozásra, városrendezési tervekre hivatkozva. Kolostorokat és szemináriumokat szüntettek meg, arra hivatkozva, hogy fölöslegessé váltak – ugyanis a kispapokat behívták katonának vagy egyszerűen megvonták tőlük a tartózkodási engedélyt. A papokat a náccikkal való együttműködéssel vagy adócsalással vádolva ítélték el. Az egyházi vezetőket rákényszerítették, hogy kollaboráljanak a kommunista rezsimmel, és ezáltal elszigetelték őket a hívektől. Mindamellett a fő hangsúly az ateista propagandán volt, és ez visszatérést jelentett a „lenini elvekhez”: az egyházi intézmények lerombolása önmagában véve nem vezethet a vallás megszűnéséhez. Mivel arról már meg voltak győződve a kommunista ideológusok, hogy a vallás társadalmi alapjait egyszer és mindenkorra lerombolták, a még létező vallásos tömegek „nevelését” állították előtérbe.

A szovjet és a magyar történet között alapvető különbség van az egyházpolitika fő céljában. A szovjet kommunisták egyértelmű kísérletet tettek mind az egyházak, mind a vallás megszüntetésére. A Szovjetunió történetének első három évtizede azonban avval a tanulsággal szolgált, hogy a kommunizmus nem valósul meg néhány év alatt, és nem szűnik meg a vallás.

A Magyar Kommunista Párt sohasem tűzte ki rövid távú célként az egyházak mint intézmények felszámolását. Nem hoztak a szovjet 1918-as dekrétumhoz és az 1929-es törvényhez hasonló rendelkezést. Ha párhuzamot keresünk a szovjet egyházpolitikával, akkor azt sokkal inkább a hruscsovi időszak módszereiben találhatjuk meg, mintsem a hírhedt harmincas évekében. „Másolásnak” azonban ez sem tekinthető, hiszen Hruscsov csak 1959-ben kezdte azt a politikát alkalmazni, amelyet a magyar kommunista állam már 1948-tól követett.

A két politika hasonlósága egyébként mind a szervezetek, mind az ideológiák, mind a személyek ellenőrzésében megállapítható. Az egyezés az egyházi intézmények kezelésének módjában a legteljesebb: működésüket erőteljesen korlátozták és ellenőrizték, struktúrájukat centralizálták, vezetőiket kézben tartották. Magyarországon is erős ateista propaganda indult, a kommunista ideológia minden egyéb gondolati rendszert igyekezett kiszorítani.

A személyekkel szemben a magyar egyházpolitika differenciáltabban lépett fel, mint a szovjet. Az egyházi személyekkel szemben hasonló módon jártak el, mint a Szovjetunióban: koncepciók pereket indítottak ellenük, internáltak, hivatásuk gyakorlásától eltiltották, megfélemlítették őket. A hívek kezelésében viszont lényeges különbség volt a két ország politikája között.

A szovjet büntetőtörvénykönyvbe az 1962-es módosításkor került be az a paragrafus, amely büntethetővé teszi „a személyi és állampolgári jogoknak vallási szertartások leple alatt történő megsértését”¹⁸. Ilyen büntettként értelmezték az egészség veszélyeztetését a gyermekkeresztelessel és a bűjtöléssel. Elítéltek híveket azzal a váddal, hogy hideg vízben való keresztelessel egy hittestvérük halálát okozták. Elítéltek pünkösdiéket azért, mert „argymond

¹⁸ Idézi Beeson: *l. m.* 40.

istentiszteleteikkel epilepsziássá tettek szovjet polgárokat. Elítélték szülőket, mert gyermekeiket hittanra tanították, és mert antiszociális módon nevelték őket azáltal, hogy távol tartották a pionírszervezettől. Ilyen hivatkozással bírói ítélet nélkül is állami gondozásba vették a gyerekeket.

Magyarországon a híveket ért legsúlyosabb szankció az állásvesztés volt. Eddig nem találtam – a fegyveres szolgálatot megtagadóktól eltekintve – olyan esetet, amelyben valakit pusztán hívó életviteléért bebörtönöztek volna. A kisegyházi vallásgyakorlással szembeni intolerancia a sajtóban nyilvánult csak meg.

Remények és valóság

Bár ezekről a különbségekről természetesen nem tudhattak, a kisegyházak 1945 utáni reményei nem voltak teljesen alaptalanok.

Az 1947. évi XXXIII. törvény kimondta az állam és az egyház szétválasztását, valamint azonos jogokat adott a bevett és az elismert felekezeteknek.¹⁹ A békeszerződésben vállalt kötelezettségeknek megfelelően az 1949. évi alkotmány garantálta a lelkiismereti és vallásszabadságot. A kisegyházak úgy látták, hogy közjogi helyzetük rendezésének minden akadálya elhárult. A törvényes elismertségtől remélték, hogy ezután a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium fennhatósága alá tartoznak majd, mint a többi felekezet, és a Belügyminisztérium felügyelete megszűnik. Örömmel üdvözölték 1949-ben a kötelező iskolai hitoktatás megszüntetését.

¹⁹ 1947. évi XXXIII. törvény a bevett és az elismert vallásfelekezetek között az elismert vallásfelekezetek hátrányára fennálló különbségek megszüntetéséről. Ezt a törvényt a rendszerváltás során felváltotta az 1990. évi IV. törvény a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról (több ízben módosítva). (A szerk.)

A katolikus egyházat és a többi történeti egyházat előjoguktól és ingatlanjaiktól megfosztó rendelkezéseket megelégedéssel fogadták. A kommunisták kihasználhatták a tradicionális felekezeti ellentéteket, a katolikus klerus elleni propagandahadjáratban részt vettek protestánsok is. Ekkor még nem volt nyilvánvaló számukra, hogy saját érdekeik ellen tesznek, amikor a militáns ateistákat támogatják.

A kisegyházak úgy gondolták, őket támadás nem érheti. Az előző rezsimben nem élveztek semmiféle privilegiumot, és a politizálástól általában tartózkodtak. Visszakapták a háború éveit alatt elkobzott imaházait, újraindították 1939-ben betiltott lapjaikat, újra felvehették a kapcsolatot amerikai és nyugat-európai testvéregyházaikkal. A fájlalteszta elnevezés helyébe az ekkor különösen jól esengő szabadegyház lépett. A sajtó ekkor meg nemcsak hogy nem támadta őket, de időnként propagálta is rendezvényeiket. Predikátoraik szabadon tevékenykedhettek, istentiszteleikhez nem kellett engedélyt kérniük. A *Kiálts* 1947 márciusi száma arról számolt be, hogy Kiskunhalason a városi tanácsstermet bocsátotta rendelkezésükre a polgármester.

A kommunisták és a kisegyháziak kapcsolata konfliktusmentesnek látszott ebben az időszakban. A korabeli lapok tanúsága szerint nemritkán a helyi kommunista párt-szervezet helyiségében tarthatták összejöveteleiket. 1948. áprilisában a debreceni Déri Múzeum adott helyet egy evangelizációs alkalomhoz, és a terem bérleti díját a kommunista párt fizette ki.²⁰

E kezdeti felhőtlen időszak magyarázatának elemeit nem nehéz megtalálni. A kölcsönös szimpátiához hozzájárult, hogy a háború alatt és előtte is többször ültek együtt a börtönökben kommunisták és kisegyháziak. Ez megerősíthette azt a kommunista tévhitet, hogy a szektások

baloldaliak²¹, amely már a századelő orosz szociáldemokráciájában megjelent: „A szekták »isteni törvénye«, a vele kapcsolatos előírások összessége, ezeknek realizálása tulajdonképpen nem más, mint a szektásokban még nem tudatosult, a népi gondolkodás által vallási formában kifejeződő társadalompolitikai követelésrendszer.”²²

A kisegyháziakat a világtól való elzárkózottságuk miatt kevésbé érte el a Horthy-rendszer antikommunista propagandája, és a szovjetunióbeli egyházüldözésekről sem tudtak. A háború után akadt köztük olyan, aki – azonosnak vélve céljaikat – belépett a kommunista pártba. Az adventisták körlevelekben hívták fel híveiket, hogy szavazzanak a baloldali pártokra, mert ezek fogják biztosítani számukra a vallásszabadságot.

Mennyiben váltotta be végül is a kisegyházak reményeit a kommunista rendszer?

A lelkiismereti és vallásszabadság ekkor már csak az ünnepi szónoklatokban jelent meg. A vallásos propaganda tilalma alapján erőteljesen korlátozták a hittérítői tevékenységet, amelyet a legtöbb kisegyház eredeti – nem az Állami Egyházügyi Hivatalnak (ÁEH) szánt, uniformizált – tanítási szerint elemi normává tesz a híveknek.

Az állam és az egyház szétválasztása féloldalasan valósult meg: az egyházaknak nincs beleszólásuk az állami ügyekbe, az állami beavatkozás intézmény- és eszközrendszere viszont kibővült. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumtól az egyházi ügyek átkerültek az 1951-ben létrehozott Állami Egyházügyi Hivatalhoz, a Belügyminisztérium kiterjesztette felügyeletét valamennyi felekezetre, és ha mindez kevés volt, a kommunista párt egyház-

²¹ Ez a gondolat fellelhető a magyar népies íróknál is, legerőteljesebben Kovács Imre *A néma forradalom* című könyvében.

²² Vlagyimír Boncs-Brujevics: „*Istennek törvénye*”. *Vallástörténeti tanulmányok*, Európa, Budapest, 1982. 66.

ügyi szakértői segítették a pártszerveket az egyházakat érintő döntések meghozatalában. A kisegyházak kezeléséhez pedig még ott volt a Szabadegyházak Tanácsa. A módszerek köre is szélesedett: a nyílt beavatkozás mellett a hatalom igyekezett kollaborálásra kész vezetőket tenni az egyházak élére, és kiépítette besúgóhálózatát.

A felekezeti egyenlőség részben teljesült: a nagyegyházak elveszítették privilégiumaikat

A kisegyházak egy részének közjogi helyzete homályos maradt. A baptisták 1950-ben kapták meg az elismert felekezet státusát. A többiek azonban – varakozásukkal ellentétben – nem váltak egy csapásra elismertté 1945 után. 1947-ben törvényesen elismert lett a metodista egyház. Az adventistákra 1957-ben került sor, pedig ekkor éppen nem tartoztak a SZET-hez. Azután 1977-ben a nazarénusok következtek, akik sosem lettek a SZET tagjává, végül 1981-ben a Magyarországi Evangéliumi Testvérek, akik szintén nem voltak tagok. A többiek, köztük több tagegyház esetében ez az aktus elmaradt. Gondolhatnánk, hogy talán a SZET-hez tartozás helyettesíti a törvényes elismertetést vagy azzal egyenértékű. A hozzáférhető egyházügyi törvények és rendeletek erre vonatkozólag semmit sem tartalmaznak.

Jogi helyzetük rendezetlenségét és ennek jelentőségét a kisegyházak többnyire csak akkor ismerték fel, amikor a hatalom felhasználta ellenük. Jól mutatja ezt a következő eset.

A szabadkeresztyének 1979-ben úgy döntöttek, hogy maházat vesznek, mivel az addig berelt unitárius templomot kinőtték. Amikor összegyűlt a pénzük és találtak megfelelő épületet, benyújtották kérelmüket az ÁEH-hoz az engedélyért. Ekkor azonban kiderült, hogy bár a SZET tagjai nem rendelkeznek jogi személyiséggel, s így tulajdonuk sem lehet. Csak valamely tagjuk mint magánszemély nevé-

re vásárolhatnak ingatlant. Ezt meg is tették. Aztán láttak neki a jogi személyiség megszerzésének. Benyújtották az ÁEH-hoz hitelveiket és szervezeti szabályzatukat jóváhagyásra. Valamennyi kisegyház a baptista minta szerint készítette el a magáét, és mindegyikükében szerepel a következő passzus:

„Hisszük, hogy a Magyar Népköztársaság, mint államhatalom Isten rendelése az ország kormányzására és javának munkálására. A Magyar Népköztársaságban, mint az új szocialista társadalmi rendben, megtaláltuk helyünket, az Istentől kapott feladatunkat.

Hisszük, hogy az államhatalom feladata a nép jólétének és biztonságának védelmezése, az igazságszolgáltatás biztosítása és az egyetemes emberiség békéjének szolgálata. Mi, hívő emberek az Ige tanácsa szerint az állami felsőbbséget tiszteljük, törvényeit és rendeleteit megtartjuk, állampolgári kötelezettségeinknek minden tekintetben eleget teszünk.

Egyházunk (...) az állammal való kapcsolatában az őszinte lojalitás és a kölcsönös megbecsülés alapján áll, az állam részéről az alkotmányban biztosított lelkiismereti és vallásszabadsággal hálaadással él, a népért és vezetőiért imádkozik, az egész nép boldogságáért és a világ békéjéért munkálkodik.”²³

Az ÁEH néhányszor átdolgoztatta velük a benyújtott szöveget, de végül is néhány év múlva megkapták a jóváhagyást. Ettől aztán jogi személlyé váltak, és egyházuk nevére írathatták az imaházat.

A szekta elnevezés nem tűnt el teljesen. A SZET tagjai-vá vált kisegyházak előszeretettel használták a kívülmaradtak megkülönböztetésére, és többször kényszerültek

²³ Szakács József (szerk.): *A Magyarországi Szabadegyházak Tanácsához tartozó tagegyházak hitvallásai és szervezeti szabályzatai*, SZET, Budapest, 1981. 10–11.

arra, hogy „önvédelemből” elhatárolják magukat tőlük. A köztudatba pedig máig sem ment át a szabadegyház elnevezés. Időnként a helyi szintű hatóságok alkalmazták a szekta megnevezést SZET-tagegyházakra.¹² A sajtóban még a hatvanas és hetvenes években is megjelentek olyan írások, amelyeknek a hangvétele semmiben sem különbözött a háború előtűektől.¹³

A kisegyházak prédikátorait a háború előtt a történelmi egyházak avval vádolták a hatóságok előtt, hogy szocialista, kommunista tanokat hirdetnek. A kommunista rezsim nemelyiküket az imperializmus ügynökeivé minősítette át. Ahogyan a többi egyházra is, az állam politikai szerepeket kényszerített rájuk – a Hazafias Népfrontban, a bekemozgalomban. A Szabadegyházak Tanácsának ülésein gyakorta fogalmaztak meg az állami érdekekkel egybevágó nyilatkozatokat aktuális külpolitikai kérdésekben.

A külföldi kapcsolatok fenntartását 1948-ban tiltották meg számukra, és csak a hatvanas években engedélyezték újra. Ez komoly nehézségeket okozott, mert a háború előtt és után is jelentős anyagi támogatást kaptak hittestvéreiktől. Állami támogatást viszont sosem kértek. A hetvenes években már egyenesen agitálták előljaróikat az AFH-ben, hogy kérjenek anyagi támogatást testvéregyházaiktól: az

¹² A Bacs-Kiskun megyei Rendőrkapitányság 1958. október 15-én Kalmesák Mihályt rendőrhatalósági felügyelet alá helyezte a következő indoklással: „Mint pünkösdista szekta prédikátora híveit félelemben tartja azzal, hogy nemsoká itt a világvége. E cselekménye a kizárt nemzetközi helyzet idején pánikkeltésre alkalmas.” *Saját gyűjtés*

A teljesség igénye nélkül megemlítek néhány újságcikket: Ióth Benedek: „Szekták a Bakony alján”, *Népszabadság*, 1960. szept. 16. 6. 7.; Pinter István: „A szekta rabja”, *Népszabadság*, 1962. jun. 2. 6.; Györi Illes György: „Üvölt a szekta”, *Népszava*, 1963. máj. 19. 4.; „Menekülés a valóságba”, *Családi Lap*, 1976. jan. szám, 20. Összehasonlításul néhány a regiek közül pl. h. gy.: „Kispesti ördögűzők között”, *Pesti Napló*, 1930. febr. 27. 5.; „Felmentették az »öskeresztények« támadóit”, *Magyarország*, 1934. apr. 6. 8.; Kursinszky Endre: „A pécsi vesszős ördögűzőknél”, *1936. Nemzedék*, 1936. júl. 31. 7.

országnak szüksége lett a devizára. A külügyi kapcsolatokat azonban mindig gondosan ellenőrizték. A SZET elnöke minden tagegyház minden delegációját elkísérte és minden vendégüket fogadta. A SZET 1980-as alapszabálya is ki mondja, hogy a tagegyházaknak be kell nyújtaniuk külügyi tervüket, amely tartalmazza a meghívott vendégek adatait. Csak az engedélyezett vendégek szólhatnak a gyülekezetekben, az év végén pedig beszámoló jelentést kell benyújtani a látogatásokról.

1949-ben betiltották a kisegyházi lapokat. Az enyhülés idején csak a baptisták lapjára (a *Békehírnökre*) adtak engedélyt. Ez lett egyben a SZET hivatalos lapja is. Az énekeskönyvek újrakiadása is hosszas engedélyeztetési procedúrát igényelt. A nazarénusokat a SZET egyik vezetője figyelmeztette, dolgozzák át a nyolcadik kiadásban a szövegeket, mert a fennálló társadalmi és politikai rendet sértik.

A kisegyházak reményei illúzióknak bizonyultak, mihelyt a kommunista hatalomátvétel megtörtént. A történet alapos feldolgozása mind a szervezetek, mind a személyek oldaláról további kutatásra vár.